

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Мукачівський державний університет

Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Моніторинг якості освіти: конспекти лекцій

*для студентів денної та заочної форм навчання
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
(спеціалізація «Управління закладами освіти»)*

Мукачево
МДУ 2020

УДК 373.31:004

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти МДУ (протокол №14 від 14 травня 2020 року)

Ухвалено НМР університету (протокол №9 від 21 травня 2020 року)

У к л а д а ч:

Швардак Маріанна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Мукачівського державного університету.

Р е ц е н з е н т:

Брижак Надія Юріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету.

М39

Моніторинг якості освіти: конспекти лекцій [для студентів денної та заочної форм навчання ОС «Магістр» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» (спеціалізація «Управління закладами освіти»)] / Укладач М.В. Швардак. – Мукачево: МДУ, 2020. – 108 с. (6 др.арк.)

Навчально-методичне видання орієнтоване на теоретичну підготовку майбутніх керівників закладів освіти та розвиток у них моніторингової компетентності. Містить конспекти десяти лекцій з дисципліни «Моніторинг якості освіти» відповідно до робочої програми.

Видання адресовано студентам денної та заочної форм навчання ОС «Магістр» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» (спеціалізація «Управління закладами освіти»), майбутнім керівникам закладу освіти. Прислужиться керівникам закладів освіти, педагогам-практикам та усім, хто цікавиться моніторингом якості освіти.

ЗМІСТ

Вступ	4
Структура навчальної дисципліни	6
<i>Тема 1. Якість освіти</i>	8
<i>Тема 2. Загальна характеристика освітнього моніторингу</i>	14
<i>Тема 3. Особливості проведення освітнього моніторингу</i>	25
<i>Тема 4. Моніторинг як емпіричне дослідження</i>	31
<i>Тема 5. Система забезпечення якості освіти</i>	41
<i>Тема 6. Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти</i>	52
<i>Тема 7. Методи збору інформації</i>	67
<i>Тема 8. Форми оцінювання якості освіти здобувачів освіти</i>	79
<i>Тема 9. Підсистема менеджменту державної і суспільної цінності ЗВО засобами інформаційного середовища</i>	89
<i>Тема 10. Загальнодержавні суб'єкти моніторингу якості освіти</i>	96
Рекомендована література	106

ВСТУП

Проблема здійснення моніторингу якості в освіті на сьогодні є надзвичайно **актуальною**, оскільки саме моніторингові дослідження дають можливість цілісно відстежити реальний стан освіти. Але важливим є не просто моніторинг освіти, а дослідження та прогнозування її поступового динамічного розвитку. Моніторинговий підхід (як сукупність прийомів, засобів спостереження за процесом функціонування та розвитку закладу освіти з метою виявлення відповідності бажаному чи прогнозованому результату, а також фіксації визначених труднощів і відхилень у розвитку освітньої системи) дозволяє сформулювати інформаційне підґрунтя управління закладом освіти. Моніторинг є не лише джерелом інформації в освітньому закладі, але й механізмом розвитку системи освіти, що допомагає розкрити сутність і значення інноваційних підходів до управлінської діяльності, які поліпшують перебіг і результати освітнього процесу.

Міждисциплінарні зв'язки: «Педагогіка», «Методологія і методи науково-педагогічних досліджень», «Сучасні освітні технології».

Мета навчальної дисципліни: вивчити теоретичні засади моніторингу якості освіти; розвивати у майбутніх керівників закладів освіти моніторингову компетентність; сформувати готовність до використання отриманих знань у практичній діяльності.

Завдання:

- розглянути освітній процес (викладання дисциплін) на основі застосування моніторингу навчальних досягнень здобувачів освіти;
- підготувати слухачів курсу до використання тестових випробувань щодо проведення моніторингу якості знань здобувачів освіти;
- вивчити основні характеристики тесту: надійність, валідність, роздільну;
- на основі розроблених тестів провести експериментальне тестування, обробити його результати та проаналізувати їх;
- застосовувати моніторинг щодо визначення навчальних досягнень здобувачів освіти.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Знати:

- основні педагогічні поняття «професіоналізм», «професійна компетентність», «моніторингова компетентність», «моніторинг», «якість освіти», «технологія», «тестові завдання»;
- усвідомлення взаємозв'язків між основними педагогічними поняттями;
- умови та закономірності успішного функціонування моніторингу якості в умовах закладу освіти;
- принципи здійснення моніторингу;
- етапи здійснення моніторингу;
- методіку організації моніторингу якості освіти.

Уміти:

- самостійно та вільно орієнтуватися в науково-теоретичних засадах професійної компетентності;
- обґрунтовувати власну думку щодо дискусійних проблем розробки та застосування моніторингових технологій у практиці роботи;
- прогнозувати, конструювати та моделювати роботу по створенню проектів моніторингу підготовки та розвитку дітей;
- формувати систему педагогічних поглядів та індивідуального стилю діяльності.

Найбільший акцент робиться на формуванні у студентів бажання навчатися, професійно зростати, що в подальшому може позитивно вплинути на кар'єрний ріст.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Поняття якості освіти. Зміст проблеми якості освіти. Гармонізація якості за видами та формами освіти. Чинники, які забезпечують якість освіти.

ТЕМА 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВІТНЬОГО МОНІТОРИНГУ

Суть поняття «моніторинг». Етапи становлення освітнього моніторингу. Об'єкти та суб'єкти освітнього моніторингу. Мета і завдання освітнього моніторингу. Принципи та функції освітнього моніторингу. Рівні освітнього моніторингу. Класифікація освітнього моніторингу. Вимоги до освітнього моніторингу.

ТЕМА 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОСВІТНЬОГО МОНІТОРИНГУ

Процедура підготовки та проведення моніторингу. Участь у моніторингу. Результати моніторингу. Фінансування моніторингу.

ТЕМА 4. МОНІТОРИНГ ЯК ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність проведення моніторингових досліджень. Етапи проведення моніторингових досліджень. Характеристика основних складових педагогічного моніторингу. Програма моніторингу. Вимоги до її складання.

ТЕМА 5. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Про систему забезпечення якості освіти. Академічна доброчесність. Ліцензування освітньої діяльності. Акредитація освітньої програми. Інституційний аудит. Інституційна акредитація. Зовнішнє незалежне оцінювання. Моніторинг якості освіти. Громадська акредитація закладу освіти. Атестація педагогічних працівників. Сертифікація педагогічних працівників.

ТЕМА 6. РОЗБУДОВА ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Внутрішня система забезпечення якості освіти. Розроблення стратегії (політик) і процедур забезпечення якості освіти. Вивчення і оцінювання (самооцінювання). Звітування. Планування/визначення шляхів

удосконалення.

ТЕМА 7. МЕТОДИ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ

Вивчення документації. Опитування. Спостереження. Приклад використання інструментів для отримання інформації.

ТЕМА 8. ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Державна підсумкова атестація. Зовнішнє незалежне оцінювання. Єдине фахове вступне випробування (ЄФВВ) та єдиний вступний іспит (ЄВІ). Міжнародне дослідження PISA. Загальнодержавне моніторингове дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи».

ТЕМА 9. ПІДСИСТЕМА МЕНЕДЖМЕНТУ ДЕРЖАВНОЇ І СУСПІЛЬНОЇ ЦІННОСТІ ЗВО ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Міжнародні програми з оцінювання діяльності ЗВО. Всеукраїнський рейтинг ЗВО. Менеджмент державної і суспільної цінності ЗВО засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

ТЕМА 10. ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ СУБ'ЄКТИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Міністерство освіти і науки України. Національне агентство з якості вищої освіти. Державна служба якості освіти України. Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». Український центр оцінювання якості освіти.

ТЕМА 1. ЯКІСТЬ ОСВІТИ

План

1. Поняття якості освіти
2. Зміст проблеми якості освіти
3. Гармонізація якості за видами та формами освіти
4. Чинники, які забезпечують якість освіти

Ключові слова: якість освіти, якість менеджменту, форми оцінювання якості освіти.

Рекомендована література:

1. Концепція якості освіти // Електронний ресурс: <https://osvita.ua/school/method/1342/>
2. Закон України "Про освіту" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017 // Електронний ресурс: <https://законодавство.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-osvituvidomosti-verhovnoji-2017-51849.html>

1. Поняття якості освіти

Міжнародною організацією зі стандартизації ІСО прийняте таке визначення якості: «Якість – сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені та передбачувані потреби».

Досягнення характеристик якості залежить від управління, що забезпечує їхні величини, комплекс і сполучення.

Якість розглядається не тільки як результат діяльності, а і як можливості його досягнення у вигляді внутрішнього потенціалу та зовнішніх умов, а також як процес формування характеристик.

Освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість. Найбільш точним у концептуальному розумінні є таке визначення якості освіти. Якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості. Тут можна виділити три групи характеристик: якість потенціалу досягнення мети освіти, якість процесу формування професіоналізму та якість результату освіти.

Якість потенціалу виражається в таких характеристиках, як якість мети освіти, якість освітнього стандарту, якість освітньої програми, якість матеріально-технічної бази освітнього процесу, якість викладацького складу, якість здобувачів освіти, якість інформаційно-методичної бази.

Якість процесу формування професіоналізму – це якість технології освіти, контролю освітнього процесу, якість мотивації викладацького складу на творчість та ефективність педагогічної роботи, якість ставлення

здобувачів до освіти, інтенсивність освітнього процесу, управління освітою, методи презентації навчальних досягнень.

Якість результату освіти – усвідомлення професіоналізму, розпізнавання та реалізація індивідуальних здібностей та особливостей, працевлаштування, кар'єра та зарплата, оволодіння методологією самоосвіти, знання, практичні навички.

Кожна з цих характеристик вимагає окремого аналізу та вивчення можливості її виміру й оцінки, урахування у практиці організації освітнього процесу.

Якість освіти в узагальненому визначенні та своєму підсумковому представленні – це комплекс характеристик компетентностей і професійної свідомості, що відбивають здатність фахівця здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог сучасного етапу розвитку економіки, на визначеному рівні ефективності та професійного успіху, із розумінням соціальної відповідальності за результати професійної діяльності.

Якість освіти характеризує не тільки результат освітньої діяльності – властивості фахівця – випускника закладу освіти, а й фактори формування цього результату, що залежить від мети освіти, змісту та методології, організації та технології. Усе це характеристики, на формування яких необхідно свідомо впливати, а отже, якими необхідно керувати. Освіта має потребу в системі управління якістю, що повинен мати кожний заклад освіти. Така система неможлива без сучасної, комплексної системи оцінки як якості освіти в цілому, так і всіх її складових окремо.

Чим точніше побудована оцінка та повніше враховуються характеристики, тим більш успішним може бути управління якістю освіти.

У свою чергу, управління залежить від його методології й організації, що характеризують цілі та методи їхнього досягнення, функції, повноваження та відповідальність за якість освіти.

Існує міжнародний досвід управління якістю, що представлений системою тотального (загального) управління якістю TQM. Використання цієї системи можливе, але тільки з урахуванням особливостей освітніх процесів та умов сучасного національного педагогічного менеджменту.

Система управління якістю може мати формальну та неформальну основу. Перша визначає комплекс обов'язкових регламентів і нормативів, друга – соціально-психологічне ставлення персоналу до проблем якості, атмосферу творчості й ініціативи. Якість необхідно не тільки вимагати та контролювати, а й мотивувати.

Систему управління якістю освіти не можна ввести одночасно. Вона формується послідовно, поетапно, відповідно до програми її становлення та розвитку.

Якість освіти може відбивати сучасні потреби, але може бути націлена на майбутнє. Забезпечувати якість необхідно з урахуванням тенденцій розвитку освіти, в яких найбільш яскраво виявляються як сучасні особливості та потреби освіти, так і майбутнє освіти.

Якість освіти – комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості. Це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання (Сайт МОНУ).

2. Зміст проблеми якості освіти

Проблема – це завжди протиріччя між різними явищами дійсності. Такі протиріччя існували й існують завжди. Але вони виявляються в різному ступені загострення. Проблема характеризує потребу розв'язання протиріччя, обумовлену граничною гостротою його прояву. В остаточному підсумку проблема у процесі об'єктивних тенденцій розвитку може розв'язатися сама, але це відбувається стихійно і супроводжується великими витратами енергії та відносно тривалим проміжком часу, і наслідки такого розв'язання можуть проявитись у вигляді ще більш складної проблеми.

Людина може свідомо розв'язувати проблеми та тим самим до визначених меж знижувати «хворобливість» їхнього прояву та вирішення. Це можливо завдяки управлінню, яке необхідне для гармонізації явищ і процесів стосовно цілей, переслідуваних людиною. Кожне управлінське рішення призначене для рішення проблеми. Ефективність управління виявляється в тому, які це проблеми, який варіант їхнього розв'язання вибирається людиною і як реалізується управлінське рішення.

Проблема якості освіти виявляється у протиріччі між сучасними потребами виробництва, економіки і суспільства та системою освіти, що не завжди та не в усьому відповідає цим потребам. Точніше кажучи, якість освіти не дозволяє ставити та вирішувати ті цілі розвитку, які необхідні сучасному суспільству. У деяких сферах спостерігається зниження якості освіти відносно минулого.

Для рішення цієї проблеми необхідне загальне усвідомлення важливості якості освіти, установлення причин його зниження або уповільненого росту, формування системи управління якістю в комплексі всіх її параметрів – спеціалізації функцій аналізу, планування та контролю, створення механізмів мотивування, диверсифікованості управлінської діяльності за критеріями якості.

Узагалі для нас сьогодні винятково велике значення мають сама ідея та філософія якості освіти. Це не тільки практичне, а й наукове осмислення

проблеми якості освіти, усвідомлення того, що сьогодні вирішальну роль відіграє особистісна свідомість – це не стільки обсяг знань, скільки сама їхня структура, нова методологія мислення, підходи до рішення професійних задач, практичний зміст освіти. Саме це сьогодні є найбільш важливим у розумінні якості освіти. В узагальненому вигляді це виявляється як проблема рівня освіти. А професійна свідомість тим і відрізняється, що вона характеризує не стільки ступінь спеціальної підготовки, скільки загальний освітній рівень, що відбиває здатність і потребу в самоосвіті, культурі та методології мислення, адаптивні й інноваційні можливості діяльності, світогляд і соціальні позиції. Поглиблення спеціалізації освіти не завжди корисне, якщо воно не супроводжується підвищенням загального рівня освіти.

Зміст освіти включає комплекс знань, практичних навичок, установок і психологічну готовність до визначених видів і ролей практичної діяльності. Зміст освіти у визначеній мірі формує особистість людини та визначає ефективність її наступної роботи. Він може бути широким чи звуженим, абстрактним чи конкретним, гармонічним чи безсистемним, збалансованим чи тенденційним, індивідуалізованим чи шаблонним, догматичним чи творчим. У всіх своїх характеристиках зміст освіти відбиває її якість. А критерієм якості є рівень науки та техніки, потреби економіки, прогнози розвитку. Тут і криється ще одна проблема якості освіти – проблема відповідності існуючого змісту освіти можливому та необхідному змістові, його відповідності потребам сьогодення й перспективам майбутнього. Це також проблема своєчасного та прогресивного відновлення змісту освіти.

Однією з цілей освіти є досягнення професіоналізму діяльності освіченої людини. Це теж характеристика якості освіти. Професіоналізм – щось більше, ніж володіння визначеним обсягом знань і навичок. Це, крім усього іншого, мистецтво пошуку та вибору варіантів дій, організаційно-технічне конструювання діяльності, обґрунтування позицій і переконання опонентів, самоосвіта, можливість освоєння та накопичення досвіду. Професіоналізм формується послідовно та поступово. Можна багато знати, але не бути професіоналом, можна багато що вміти, але при цьому також не бути професіоналом. Здатність освіти формувати професіоналів у своєму власному процесі – одна з її найважливіших характеристик. Професіоналізм принаймні в головних своїх рисах не повинен спиратися на просте накопичення досвіду використання знань методом спроб і помилок, зусилля цілеспрямованої адаптації до практичних умов діяльності. Професіоналізм – це елемент освітнього процесу. І він може бути різним. Професійна свідомість повинна бути орієнтована на якість діяльності. Як досягається така свідомість, які засоби та методи сприяють її формуванню? Хіба це не проблема сучасної освіти?

У сучасній дійсності освітнього процесу існує і проблема соціально-психологічних бар'єрів забезпечення якості. Це бар'єри ставлення до нового. Це фактори нових поколінь викладацького складу, нових потреб суспільного розвитку, що устоялися, та звичних уявлень і традицій, що вже сформувалися. Будь-які зміни викликають побоювання втрати переваг і позитивних властивостей. А підвищення якості неможливе без змін і перетворень. Нова якість завжди протистоїть звичним уявленням, консервативним поглядам, містить ризик і формує, іноді болісно, нове ставлення до себе. Подолання соціально-психологічних бар'єрів у забезпеченні якості освіти – об'єктивна реальність і складний процес.

Якість освіти поступово стає не тільки функцією управління освітою, а й багатофункціональним об'єктом управління. Це значить, що її забезпечення вимагає формування спеціалізованих систем управління якістю, яких раніше не було і які необхідно конструювати та створювати. Досвід управління якістю невеликий, тому доводиться досліджувати та шукати варіанти ефективного управління якістю. Це нова і, безумовно, специфічна проблема, що вимагає свого рішення.

Але управління якістю неможливе без його адекватної оцінки. Існуюча оцінна система не відповідає потребам виміру якості. Вона має потребу в істотному перетворенні.

Якість освіти виявляється й в особистісних рисах здобувача, що не тільки існують від природи, а й формуються, і розвиваються в освітніх процесах. Підвищується роль виховання особистості. Досягнення необхідної та достатньої якості немислиме без виховної складової освіти. Проблема не тільки в необхідності, а й у тому, що виховання повинне відбивати не тільки реалії сучасності, а й прогнози майбутнього.

Це далеко не повний перелік усіх проблем якості освіти. Але навіть і ці проблеми показують, наскільки актуальною та складною є проблема якості освіти.

3. Гармонізація якості за видами та формами освіти

Відомо, що організація освіти побудована на основі диференціації за її різними видами та формами. До видів освіти відносять спеціалізацію за галузями та сферами професійної діяльності: технічну, гуманітарну, економічну, юридичну, фізико-математичну, біологічну тощо. У кожному з видів освіти діють свої вимоги до її певної якості та існує свій реальний рівень якості. Багато хто вважає, що найбільш високу якість освіти дають технічні спеціалізації, менш високу – гуманітарні. Однак сьогодні після зняття ідеологічних обмежень на склад і зміст гуманітарних дисциплін виникли нові можливості підвищення якості такої освіти, і ці можливості активно реалізуються. Так чи інакше, проблема вирівнювання якості освіти

за різними видами освіти, різними галузями існує. Це необхідно робити за допомогою вдосконалювання Державних освітніх стандартів, активізації діяльності навчально-методичних об'єднань, проведення порівняльних досліджень якості за різними галузями тощо.

Існують різні форми освіти: денна, очно-заочна, заочна, екстернат, дистанційна, змішана; перша та друга освіта, додаткова, перепідготовка та підвищення кваліфікації. Усі ці форми відбивають реальні потреби суспільства, особистості, економіки, виробництва. Але кожна з цих форм, якщо судити строго, має свій рівень якості. Найбільш високу якість освіти, очевидно, дає перша освіта. Причиною цього є систематичність і повнота отримання знань, їхня фундаментальність. Але якщо суспільству необхідні всі форми освіти, треба думати про вирівнювання якості будь-якої освіти. Комп'ютерна техніка розкриває великі можливості комунікацій із віддаленими об'єктами, передачі інформації великих обсягів. Але освітній процес не зводиться тільки до отримання та передачі інформації. Головне в ньому – формування професійної свідомості, що виявляється неможливим без людського фактора, емоційної мотивації, виховання, передачі досвіду, полеміки тощо.

4. Чинники, які забезпечують якість освіти

Сучасні українські дослідження свідчать, що основними чинниками, які забезпечують якість освіти, є:

- 1) професійна підготовка суб'єктів викладання, їхні особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо);
- 2) навчально-методичне забезпечення процесу підготовки (навчальні посібники, методичні розробки);
- 3) наявність системи контролю й оцінювання викладання, рівня знань суб'єктів учіння, що відповідає сучасним вимогам;
- 4) застосування в освітньому процесі сучасних освітніх технологій (активних методів навчання, Інтернет-технологій тощо);
- 5) залучення суб'єктів освітнього процесу до науково-дослідницької діяльності;
- 6) відповідність програм навчальних дисциплін сучасним вимогам;
- 7) контакти з провідними іноземними фахівцями;
- 8) належне матеріально-технічне забезпечення процесу підготовки;
- 9) забезпеченість науковою літературою освітніх закладів;
- 10) використання матеріалів психолого-соціологічних та інших досліджень;
- 11) спрямованість викладання на формування соціальних якостей сучасного фахівця;
- 12) стимулювання самостійної роботи суб'єктів навчання тощо.

Питання для рефлексії:

1. Чи існує сформована й загальноприйнята концепція якості освіти?
2. Які ознаки якості відіграють найбільш важливу роль у розвитку освіти?
3. Як диференціюються окремі характеристики якості освіти за її видами та формами?
4. Що є головним чинником забезпечення якості освіти?

ТЕМА 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВІТНЬОГО МОНІТОРИНГУ

План

1. Суть поняття «моніторинг». Етапи становлення освітнього моніторингу.
2. Об'єкти та суб'єкти освітнього моніторингу.
3. Мета і завдання освітнього моніторингу.
4. Принципи та функції освітнього моніторингу.
5. Рівні освітнього моніторингу. Класифікація освітнього моніторингу.
6. Вимоги до освітнього моніторингу.

Ключові слова: моніторинг, об'єкт моніторингу, суб'єкт моніторингу, якість освіти, зовнішній та внутрішній моніторинг.

Рекомендована література:

1. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: Кол. монографія / Г.В. Єльнікова, Т.А. Борова, О.М. Касьянова, Г.А. Полякова та ін. / За загальною редакцією Г.В. Єльнікової. — Чернівці : Технодрук, 2009. — 572 с.
2. Ганеева Ж.Г. Определение понятия «мониторинг» в различных сферах его применения / Ж.Г. Ганеева — Режим доступа : http://www.lib.csu.ru/vch/8/2005_01/006.pdf
3. Демченко О.М. Концептуальні та процесуальні основи експериментальної технології діагностування творчих самостійних робіт студентів / О.М. Демченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наукових праць. — Вип. 3 (13) — К. : НПУ, 2005. — 290 с.
4. Звонников В.И. Современные средства оценивания результатов обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.И. Звонников, М.Б. Мельникова. — М. : Издательский центр «Академия», 2007. — 224 с.
5. Иванов С.А., Писарева С.А., Пискунова Е.В., Крутова О.Э. Мониторинг и статистика в образовании: Учебно-методический комплект материалов для подготовки тьюторов / С.А. Иванов, С.А. Писарева, Е.В. Пискунова, О.Э. Крутова. — М. : АПК и ППРО, 2007. — 128 с.
6. Краснова Т.Д. Види моніторингу освіти / Т.Д. Краснова. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5_NT5B_2007/Pedagogica/20362.doc.htm
7. Кузьмінський А.І., Єфіменко В.І. Тест навчальних досягнень особистості як

засіб педагогічного вимірювання: Навчальний посібник для викладачів ВНЗ, вчителів ЗОШ / А.І. Кузьмінський, В.І. Єфименко. — Черкаси : Видавничий відділ Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2002. — 64 с. (Електронний ресурс)

8. Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти. Наказ МОН № 54 від 16.01.2020 року. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozavverdzhennya-poryadku-provedennya-monitoringu-yakosti-osviti-zareyestrovaniy-u-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-vid-10-lyutogo-2020-roku-15434437>

1. Суть поняття «моніторинг». Етапи становлення освітнього моніторингу

Моніторинг (від лат. – нагадує, наглядає, зберігає) – процедура систематичного збирання даних про важливі аспекти на міжнародному, загальнодержавному, регіональному чи локальному рівнях; система збору, обробки, зберігання та поширення даних про освітню систему або окремі її елементи.

Перші моніторингові дослідження проводилися у США у 30-ті рр. ХХ ст. (американський вчений Р.Тайлер), на Україні – 90-ті рр. ХХ ст.

Інструментом визначення та оцінювання якості освіти виступає освітній моніторинг.

Моніторинг якості освіти – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей.

Моніторинг може проводитися в закладах освіти незалежно від їх підпорядкування, типу й форми власності.

Для освітнього середовища України, за твердженням Т.О.Лукиної поняття моніторингу є абсолютно новим явищем, яке потребує всебічного освоєння:

- ґрунтового вивчення на теоретичному рівні;
- законодавчої і нормативної підтримки в юридичній сфері;
- запровадження у практику роботи науково-дослідних установ та державного управління загальною середньою освітою.

Якість освіти : ступінь відповідності змісту та рівня підготовки випускників освітніх закладів очікуванням і потребам особистості, держави, суспільства (стандартам освіти).

Якість освіти за критеріями ООН виступає одним з провідних індикаторів якості життя. У зв'язку з курсом України на прискорення інтеграції в структури об'єднаної Європи, питання якості загальної середньої освіти набуває особливого значення та висуває необхідність

приведення вітчизняних освітніх стандартів у відповідність до критеріїв держав-членів Європейського Союзу.

Якість загальної середньої освіти : повна збалансована відповідність потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється з метою виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості (Т.О.Лукіна).

Моніторинг якості загальної середньої освіти – спеціальна система збору, обробки, зберігання та розповсюдження інформації про стан ЗСО, інтерпретація зібраних фактів та прогнозування на їх підставі динаміки і основних тенденцій її розвитку та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі.

Основу моніторингу якості освіти складають масові точні педагогічні вимірювання (відповідно до певної мети).

Етапи становлення освітнього моніторингу

В історичному плані моніторинг виник як чинник громадянського суспільства, що дозволяє впливати на розвиток соціально-економічних процесів у демократичній державі (30-50-ті роки ХХ ст. Американська асоціація прогресивної освіти – Progressive Education Association in the United States).

Етапи становлення освітнього моніторингу :

I етап : 30-50 роки ХХ ст. РЕАУС дослідила рівень підготовки випускників 30 шкіл у США.

II етап : 60-70 роки. Міжнародна асоціація шкільної успішності – International Education Association – започаткувала міжнародні порівняльні моніторингові дослідження у сфері освіти.

III етап : 80-90 роки. Актуальними стають проблеми визначення рентабельності системи освіти, організації ефективного управління ресурсами, оцінювання продуктивності освітніх систем, якість освіти стає політичною категорією.

IV етап : з 90-х років до наших днів. Цей етап характеризується спрямованістю на політичну підтримку та наукову обґрунтованість досліджень.

Дослідження за програмами освітнього моніторингу здійснюється впливовими міжнародними організаціями, серед яких :

- Інститут освіти ЮНЕСКО;
- Міжнародна асоціація з оцінювання шкільної успішності (ІЕА);
- Міжнародна асоціація з оцінювання якості освіти (ІАЕА);
- Міжнародний інститут планування освіти (МІПО);
- Організація економічної співпраці та розвитку (ОЕСД);

- Міжнародний дитячий фонд ЮНІСЕФ ;
- Інститут економічного розвитку Всесвітнього банку.

У 90-х роках ХХ століття інтерес до моніторингу в педагогічній науці та практиці активізується. Сучасні дослідження проблем моніторингу вивчають: ефективність роботи початкових шкіл (Вілмс та ін.); рівень розвитку моніторингу в межах закладів загальної середньої освіти (А. Вілохін, А. Ісаєва, Г. Сігеева, В. Кальней, С. Шишов, Дж. Уілмс та ін.); організацію поточного відслідковування системи набутих знань, умінь і навичок учнів (В. Аванесов та ін.); оцінювання навчальних програм (Д. Кемпбелл та ін.); добір еквівалентних груп, класів для вивчення ефективності експериментальних і контрольних шкіл (Ч. Тедлі та ін.); управління якістю освіти (М. Поташник); управління якістю освіти на основі нових інформаційних технологій (Д. Матрос, Д. Полев, Н. Мельникова та ін.); удосконалення організації освітнього процесу (Л. Мойсеева та ін.) та інші.

Натомість у сучасній українській педагогічній науці недостатньо розроблені підходи до виявлення критеріїв якості шкільної освіти, механізмів моніторингу та процесів його використання.

Упровадження педагогічного моніторингу дозволить психологізувати педагогічну діяльність учителя, освітній процес, що підніме професійний рівень педагогічних колективів, підвищить рівень якості шкільної освіти. Результати педагогічного моніторингу дозволять висвітлити позиції керівництва, виявити мікроклімат учнівського, учительського, батьківського колективів, надаючи тим самим можливість адміністрації школи, управлінням освіти аналізувати свої дії, відповідно планувати педагогічну діяльність.

Моніторинг використовується в різних сферах суспільної діяльності, а отже, належить до різних галузей наукового знання. Уперше моніторинг було використано в ґрунтознавстві, в екології та інших науках. Так, в екології за допомогою моніторингу проводяться спостереження за станом навколишнього середовища з метою попередження екологічних катастроф. Застосування моніторингу в медицині дає можливість виявити критичний стан людини, що загрожує її здоров'ю. У психологічних науках моніторинг використовують для виявлення тенденцій і закономірностей психологічного мікроклімату як окремих колективів, так і окремої людини (А. Орлов та н.).

Аналіз наукової літератури дає підстави вважати, що залишилося мало галузей наукового знання, де б не використовувався моніторинг. У соціології поняття «моніторинг» розглядається як систематичне спостереження, оцінка і прогнозування стану оточуючого середовища, обумовленого діяльністю людини (І. Бестужев-Лада та ін.); як систему

регулярних досліджень, мета яких полягає в науково-інформаційній допомозі та реалізації соціальних програм (А. Толстих та ін.).

У педагогіці моніторинг має свої етапи становлення й розвитку. Інтерес до моніторингу як явища педагогічного процесу вперше виникає в 30-ті роки ХХ століття. Шлях становлення та розвитку моніторингу у світовій системі педагогіки, за дослідженням О. Локшиної, пройшов три етапи.

Перший етап становлення (30-50-ті роки), посилюється на американського вченого Р. Тайлера, дослідниця відзначає як такий, що «вперше акцентував увагу на можливості системного підходу в галузі моніторингу, починаючи від адекватного структурування змісту освіти і закінчуючи ефективними процедурами оцінювання навчальних досягнень учнів з основних дисциплін з урахуванням не лише отриманих знань, а й набутих умінь і навичок».

Другий етап (60-70-ті роки) пов'язаний з діяльністю групи вчених Центру порівняльних досліджень у галузі освіти (США), яка ініціює проведення міждержавних моніторингових досліджень шляхом тестування навчальних досягнень учнів.

80-90-ті роки (третій етап) - це час завершення формування моніторингу як цілісної системи, що включає збір даних на різних рівнях освіти, урахує контекстуальну інформацію, ресурсний внесок, освітній процес та освітні результати і передбачає інтерпретацію отриманих фактів з метою вироблення плану подальших дій.

2. Об'єкти та суб'єкти освітнього моніторингу

Об'єктами моніторингу можуть бути:

- знеособлена інформація про учасників освітнього процесу;
- освітні та управлінські процеси в закладі(ах) освіти;
- різні види діяльності учасників освітнього процесу (навчальна, викладацька, організаційна, управлінська тощо);
- умови здійснення освітньої та управлінської діяльності (матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні, нормативно-правові, кадрові, фінансові, навчально-методичні тощо);
- результати запровадження освітніх змін, інновацій;
- стан організації освітнього процесу в закладі освіти;
- результати навчання та розвитку здобувачів освіти, формування їх компетентностей тощо.

Суб'єкти, які беруть участь у підготовці та проведенні моніторингу

Участь у підготовці та проведенні моніторингу беруть:

- суб'єкти, які проводять моніторинг (далі - суб'єкти моніторингу);

- суб'єкти, які ініціюють проведення моніторингу (далі – ініціатори моніторингу);
- суб'єкти, які здійснюють науково-методологічний супровід моніторингу;
- суб'єкти, які залучаються до опитування, спостереження або виконання письмових робіт (завдань) моніторингу на етапі проведення дослідження (далі - учасники дослідження).

Суб'єктами моніторингу можуть бути:

- 1) Міністерство освіти і науки України;
- 2) Державна служба якості освіти України, її територіальні органи;
- 3) Український центр оцінювання якості освіти, його регіональні центри;
- 4) наукові організації, наукові, науково-методичні установи, інші установи, які належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України;
- 5) заклади освіти, їх засновники або уповноважені ними особи;
- 6) інші юридичні особи, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності.

Ініціаторами моніторингу можуть бути суб'єкти, визначені вище визначені суб'єкти, а також місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, інші юридичні і фізичні особи.

У разі, якщо суб'єкт моніторингу не є його ініціатором, для забезпечення проведення моніторингу ініціатор та суб'єкт моніторингу можуть за домовленістю визначати вид і рівень моніторингу, заклад(и) освіти, в якому(их) він проводитиметься, порядок оприлюднення результатів моніторингу (інформування про результати моніторингу), обладнання та інші ресурси, які використовуються суб'єктами моніторингу, вартість послуг і порядок розрахунків за підготовку та проведення моніторингу (у разі їх здійснення), права на використання інформації, одержаної за результатами моніторингу.

Суб'єктами, які здійснюють науково-методологічний супровід моніторингу, можуть бути:

- 1) Український центр оцінювання якості освіти, його регіональні центри; наукові організації, наукові, науково-методичні установи, інші установи, які належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України;
- 2) заклади вищої освіти, заклади післядипломної педагогічної освіти, науково-дослідні інститути, інші наукові, науково-методичні та методичні установи, наукові організації відповідно до законодавства та їх установчих документів.

Учасниками дослідження можуть бути:

- 1) заклади дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти;
- 2) здобувачі загальної середньої освіти та позашкільної (далі – здобувачі освіти);
- 3) педагогічні працівники;
- 4) батьки, інші законні представники здобувачів освіти.

При проведенні моніторингу в закладах дошкільної освіти здобувачі освіти не включаються до переліку учасників дослідження.

3. Мета і завдання освітнього моніторингу

Мета:

- визначення конкурентоспроможності національних систем освіти;
- формування освітньої політики держави;
- прогнозування та планування розвитку освітньої галузі певного регіону міста;
- визначення ефективності використання коштів і ресурсів;
- порівняння закладів освіти, встановлення рейтингу;
- удосконалення педагогічних засобів.

Завдання:

- визначення якості навчальних досягнень учнів, рівня їх соціалізації;
- встановлення зв'язків між успішністю учнів і соціальними умовами їх життя, результатами роботи педагогів, рівнем їх соціального захисту, моральними установками, запитами, цінностями тощо;
  - оцінка впливу на навчальний процес державних освітніх стандартів, навчальних програм, організації шкіл і класів, методичного та технічного обладнання та інших факторів;
  - виявлення факторів, які впливають на хід та результати освітніх реформ з метою зменшення негативного їх впливу;
  - порівняння результатів функціонування закладів освіти, систем освіти з метою визначення найбільш оптимальних шляхів їх розвитку;
  - оцінка ефективності політики держави у галузі забезпечення гарантій доступності освіти та поліпшення її якості, залежність успішності учнів від їх соціального статусу.

4. Принципи та функції освітнього моніторингу

Принципи:

Принципи моніторингу якості процесу навчання – це певна система основних вимог до організації моніторингу, дотримання яких забезпечує його ефективність; це спрямовуючі положення, нормативні вимоги до організації та проведення моніторингу якості процесу навчання, які мають характер загальних вказівок, правил і норм.

Моніторинг проводиться відповідно до таких принципів:

- систематичності та системності;
- доцільності;
- прозорості моніторингових процедур та відкритості;
- безпеки персональних даних;
- об'єктивності одержання та аналізу інформації під час моніторингу;
- відповідального ставлення до своєї діяльності суб'єктів, які беруть

участь

- у підготовці та проведенні моніторингу

Функції:

- інформаційна — створює вірогідний масив інформації щодо якості освіти;
- діагностична — фіксує реальний стан якості освіти;
- прогностична — виявляє стратегію і тактику розвитку освіти в ЗО;
- управлінська — впливає на мету, зміст та методи управлінської діяльності;
  - педагогічна — вибудовує цілісність процесу навчання, виховання та розвитку учнів;
  - адаптаційна — мінімізує негативні наслідки сучасної ситуації, що дає можливість створити середовище для розвитку людини.

5. Рівні освітнього моніторингу. Класифікація освітнього моніторингу

Рівні:

1. Міжнародний: (всебічна) оцінка ефективності функціонування національних систем освіти;
2. Національний: одержання узагальненої оцінки якості та ефективності вітчизняної системи ЗСО, порівняння її показників з аналогічними даними інших систем освіти та міжнародними освітніми індикаторами і системами;
3. Регіональний: сприяння виконанню функцій регіонального державно-громадського управління якістю освіти та створення підґрунтя для прогнозування розвитку регіональної системи ЗСО;
4. Внутрішкільний (внутрікласний): розробка шляхів удосконалення діяльності окремого закладу освіти, освітнього процесу та діяльності окремого учня.

Класифікація:

1. Моніторинг може бути внутрішнім і зовнішнім.
2. Моніторинг може проводитися на локальному, регіональному, загальнодержавному, міжнародному рівнях.

Моніторинг на локальному рівні може проводитися:

- для дослідження стану і результатів освіти та освітньої діяльності закладу освіти (на рівні закладу освіти);
- для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти села, селища, міста, району, об'єднаної територіальної громади (на місцевому рівні).

Моніторинг на регіональному рівні проводиться для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти Автономної Республіки Крим, областей.

Моніторинг на загальнодержавному рівні проводиться для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти (окремих її складових) в Україні.

Моніторинг на міжнародному рівні проводиться для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти (окремих (її складових) України в порівнянні з іншими країнами.

3. Внутрішній моніторинг проводиться на рівні закладу освіти.

Внутрішній моніторинг ініціюється та проводиться закладом освіти.

Заклад освіти може визначати порядок проведення внутрішнього моніторингу з урахуванням вимог цього Порядку та інших актів законодавства.

4. Зовнішній моніторинг може проводитися на рівні закладу освіти, місцевому, регіональному, загальнодержавному, міжнародному рівнях.

5. Моніторинг на загальнодержавному рівні можуть ініціювати та проводити суб'єкти, визначені у підпунктах 1-4 пункту 2 розділу II цього Порядку.

Інші суб'єкти можуть ініціювати та проводити моніторинг на загальнодержавному рівні за погодженням з Міністерством освіти і науки України.

6. Зовнішній моніторинг на міжнародному рівні проводиться шляхом участі України в міжнародних порівняльних дослідженнях (Міжнародному порівняльному дослідженні якості природничо-математичної освіти (TIMSS), Міжнародному дослідженні якості освіти (PISA), Міжнародному дослідженні читацької грамотності (PIRLS) тощо).

Міністерство освіти і науки України організовує участь закладів освіти у порівняльних міжнародних дослідженнях якості освіти.

Результати міжнародних порівняльних досліджень у сфері загальної середньої освіти оприлюднюються на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України та враховуються під час формування та реалізації державної політики у відповідній сфері.

За спрямуванням:

Інформаційний моніторинг — збір, накопичення, систематизація та, можливо, поширення інформації. Даний вид не передбачає проведення спеціально організованого обстеження на етапі збору інформації.

Базовий моніторинг (фоновий, «пильність, передбачливості») — виявлення нових проблем і небезпек до того, як вони стануть усвідомлювані на рівні управління.

Проблемний моніторинг — виявлення закономірностей, процесів, небезпек, тих проблем, які відомі і нагальних з точки зору управління (здійснюється на замовлення органу управління).

Тематика даного моніторингу досить динамічна. Поряд з проблемами, що носять постійний характер і пов'язаними з функціонуванням освіти (наприклад, шкільне харчування, літній відпочинок учнів і т. д.) може існувати цілий ряд тем, що закриваються після реалізації моніторингу. Це формування системи атестації учнів, надання платних послуг в освітніх установах. Після відпрацювання відповідних нормативних документів обстеження за цими темами припиняються або проводяться значно рідше, ніж на етапі розробки.

Управлінський моніторинг — відстеження й оцінка ефективності, наслідків і вторинних ефектів рішень, прийнятих в галузі управління.

Систематичний моніторинг. Він базується на даних статистичної звітності, перш за все на жорстко закріплених даних державної статистичної звітності та чітко налагодженої й регламентованої системи збору інформації.

Систематичний моніторинг здійснюється на основі внутрішньо впорядкованої структури елементів, які становлять цілісність, сукупність організаційних засад, норм та правил, обов'язкових для освітньої сфери, а також сукупність способів відповідних дій.

За ієрархією систем управління:

- шкільний моніторинг;
- районний моніторинг;
- обласний (регіональний) моніторинг;
- федеральний моніторинг.

Ці види моніторингу мають істотні відмінності не тільки з точки зору технології організації та проведення, але і з точки зору подання та розповсюдження результатів, способів прийняття та реалізації управлінських рішень.

За підставами експертизи:

1. Динамічний, коли підставою для експертизи служать дані про динаміку розвитку того чи іншого об'єкта, явища або показника.
2. Порівняльний, коли в якості підстави для експертизи вибираються результати ідентичного обстеження інших освітніх систем.

3. Комплексний, коли використовуються кілька підстав для експертизи.

4. Безосновний, коли для аналізу використовуються результати, отримані в одному дослідженні.

Навряд чи такий спосіб у рамках моніторингу може бути розглянуто як коректний, тим не менш, він існує, породжуючи масу помилок і непорозумінь.

За типом, що виявляє ефективність освітньої системи:

- моніторинг соціальної сфери;
- моніторинг навчальної сфери.

Такий розподіл може здатися досить умовним, однак він ілюструє специфічність використовуваних засобів і організації обстежень.

Ще виділяють такі *види*:

за масштабом цілей освіти:

- стратегічний;
- тактичний;
- оперативний;

за етапами навчання:

- вхідний або відбірковий;
- навчальний або проміжний;
- вихідний або підсумковий;

за тимчасовою залежністю:

- ретроспективний;
- попереджувальний або випереджаючий;
- поточний;

за частотою процедур:

- разовий;
- періодичний;
- систематичний;

за охопленням об'єкта спостереження:

- локальний;
- вибірковий;
- суцільний;

за організаційними формами:

- індивідуальний;
- груповий;
- фронтальний;

за формами об'єкт-суб'єктних відносин:

- зовнішній або соціальний;
- взаємоконтроль;
- самоаналіз.

6. Вимоги до освітнього моніторингу

До моніторингу висувається ряд **вимог** його ефективності. Це:

- Об'єктивність оцінювання — створення рівних умов для всіх учасників.
- Валідність — повна і всебічна відповідність контрольних завдань змісту досліджуваного матеріалу, чіткість критеріїв виміру й оцінки, можливість підтвердження результатів.
- Надійність — сталість результатів, що отримуються при повторному контролі, який проводять інші особи.
- Систематичність — проведення етапів і видів моніторингу в певній послідовності та за відповідною системою.
- Гуманістична спрямованість – створення умов доброзичливості, довіри, поваги до особистості, позитивного емоційного клімату.

Питання для рефлексії:

1. Що таке моніторинг?
2. Що ви знаєте про історію становлення моніторингу?
3. Сформуйте причинно-наслідкову(і) схему(и) основних понять моніторингу освітньої діяльності.
4. Сформуйте 3-5 проблемних запитань до теми «Координація якості освіти в контексті сучасного суспільства».
5. Що таке моніторинг навчальної діяльності?
6. Охарактеризуйте завдання моніторингу.
7. Які види моніторингів Вам відомі?
8. Що розуміють під «педагогічним моніторингом»?
9. Які вимоги до моніторингових досліджень Ви знаєте?
10. У чому полягають функції моніторингу?
11. Розробіть висновок-рекомендації щодо використання видів моніторингу в навчальній діяльності.

ТЕМА 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОСВІТНЬОГО МОНІТОРИНГУ

План

1. Процедура підготовки та проведення моніторингу
2. Участь у моніторингу
3. Результати моніторингу
4. Фінансування моніторингу

Ключові слова: підготовка моніторингу, проведення моніторингу, участь у моніторингу, результати моніторингу, фінансування моніторингу.

Рекомендована література:

1. Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти. Наказ МОН № 54 від 16.01.2020 року. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro->

1. Процедура підготовки та проведення моніторингу

Моніторинг проводиться у такі *етапи*:

- планування та підготовка моніторингу (формулювання проблеми, що досліджуватиметься; визначення мети та завдань моніторингу; розрахунок і формування вибірки, оцінка її репрезентативності; визначення критеріїв і показників оцінювання результатів дослідження тощо);

- розробка Програми;
- проведення дослідження (відповідно до форм і методів, визначених у пунктах 2-3 цього розділу, із залученням учасників дослідження, визначених у пункті 5 розділу II цього Порядку);

- збір та оброблення результатів моніторингу;
- аналіз та інтерпретація (узагальнення та пояснення результатів, визначення закономірностей, формулювання висновків тощо) результатів моніторингу;

- оприлюднення результатів моніторингу (інформування про результати моніторингу).

Методами проведення дослідження під час моніторингу можуть бути:

- опитування (анкетування, інтерв'ювання);
- тестування;
- спостереження за освітнім процесом та освітньою діяльністю у закладах освіти;

- фокус-група;
- аналіз документації закладів освіти, їх засновників;
- аналіз статистичних даних про стан системи освіти за встановленими формами звітності;

- інші методи, визначені у Програмі.

Моніторинг може проводитися у *формі*:

- безпосереднього одержання інформації від учасників дослідження (за допомогою спостереження, інтерв'ювання тощо);

- опосередкованого одержання інформації від учасників дослідження (у письмовій та/або електронній формі, із залученням експертів тощо);

- одержання інформації без залучення учасників дослідження (за допомогою вивчення документації, статистичної або оперативної інформації тощо).

Моніторинг може проводитися з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій, у тому числі дистанційно.

Під час проведення дослідження можуть використовуватися фронтальна, групова або індивідуальна робота учасників дослідження.

Програма розробляється та затверджується суб'єктом моніторингу.

Якщо зовнішній моніторинг ініціював інший суб'єкт, Програма погоджується з ініціатором моніторингу.

Програма оприлюднюється у будь-який спосіб, визначений суб'єктом моніторингу та узгоджений з ініціатором моніторингу (за його наявності).

У Програмі визначаються мета і завдання, суб'єкти, об'єкт(и), форми та методи, індикатори, умови (у тому числі місце проведення), процедури проведення відповідного моніторингу, порядок визначення результатів моніторингу, строки та форми узагальнення результатів моніторингу, а також оприлюднення результатів моніторингу (інформування про них).

У Програмі обов'язково зазначається вид моніторингу відповідно до пунктів 1-3 розділу III цього Порядку. Суб'єкт моніторингу також може зазначити у Програмі про належність моніторингу, що проводитиметься, до інших видів моніторингових досліджень, визначених за певними науково обґрунтованими ознаками.

До Програми додається графік проведення моніторингу.

Програма розробляється на основі науково обґрунтованої методології з урахуванням вікових особливостей учасників моніторингу.

У разі проведення моніторингу на міжнародному рівні його Програмою вважаються програмні документи щодо відповідного моніторингу, розроблені міжнародною організацією, яка проводить моніторинг. Така Програма не потребує затвердження або погодження в Україні.

Моніторинг проводиться в *терміни*, визначені у Програмі.

При визначенні термінів проведення моніторингу суб'єкт моніторингу має враховувати можливі ризики, пов'язані з надмірним навантаженням на здобувачів освіти та педагогічних працівників внаслідок збігу кількох контрольних-вимірвальних заходів (зовнішнє незалежне оцінювання, державна підсумкова атестація тощо).

Термін проведення зовнішнього моніторингу має бути узгоджений суб'єктом моніторингу із закладом освіти (учасником моніторингу) і визначений у графіку проведення моніторингу.

Моніторинг проводиться державною мовою, крім випадків, коли для досягнення цілей моніторингу доцільним є його проведення англійською мовою, іншими офіційними мовами Європейського Союзу, мовою корінного народу або національної меншини України.

Проведення моніторингу іншою мовою, крім державної, має бути обґрунтовано в Програмі.

Місцем проведення зовнішнього моніторингу може бути:

- заклад освіти, де навчаються здобувачі освіти, працюють педагогічні працівники;
- заклад освіти, який суб'єктом моніторингу визначено базовим для проведення моніторингу;
- установа чи організація, приміщення яких використовуються для проведення моніторингу.

У разі проведення зовнішнього моніторингу із застосуванням комп'ютерної техніки місце його проведення визначається за місцем знаходження відповідної техніки.

Зовнішній моніторинг, учасниками якого є особи віком до 14 років, проводиться в закладі освіти, де вони здобувають освіту.

2. Участь у моніторингу

1. Участь закладів освіти та учасників освітнього процесу в зовнішньому моніторингу якості освіти є добровільною (крім моніторингу на загальнодержавному або міжнародному рівнях).

Суб'єкт моніторингу забезпечує отримання письмової згоди від учасників дослідження (у разі неповноліття здобувачів освіти - згоду одного з їх батьків, інших законних представників) щодо їх участі у моніторингу.

2. При проведенні зовнішнього моніторингу перелік учасників дослідження (із зазначенням закладів освіти, категорій учасників освітнього процесу та їх чисельності) має бути оприлюднений не пізніше, ніж за десять днів до початку його проведення, у будь-який спосіб, визначений суб'єктом моніторингу та узгоджений з ініціатором моніторингу (у разі потреби).

3. Для забезпечення участі в моніторингу учасників дослідження суб'єкти моніторингу забезпечують:

- інформування учасників щодо вимог проведення моніторингу;
- виконання учасниками дослідження завдань, розроблених згідно з Програмою;
- дотримання етичних правил поведінки під час проведення моніторингу;
- безпечні умови для всіх учасників дослідження під час його проведення;
- організацію безкоштовної медичної допомоги за місцем проведення моніторингу (у разі потреби).

4. При проведенні зовнішнього моніторингу заклади освіти, які є учасниками дослідження, створюють належні умови для його проведення, зокрема з надають необхідні приміщення, матеріально-технічні ресурси,

забезпечують розумне пристосування для осіб з особливими освітніми потребами (у разі потреби), вносять необхідні зміни до графіку освітнього процесу.

5. Якщо зовнішній моніторинг проводиться в закладі освіти, який визначено базовим для проведення моніторингу, або в іншій установі, організації, приміщенні яких використовуються для проведення моніторингу, суб'єкт моніторингу забезпечує підвезення учасників дослідження.

6. Учасники дослідження повинні:

- дотримуватися вимог проведення моніторингу, про які вони були поінформовані;
- виконувати інструкції осіб, які проводять моніторинг, щодо процедури моніторингу;
- виконувати завдання, оформляти виконану роботу згідно із правилами, визначеними в інструкції до неї;
- після завершення часу, відведеного для виконання письмової роботи (завдання), повернути матеріали моніторингу особам, які проводять моніторинг;
- дотримуватися правил етичної поведінки та принципів академічної доброчесності;
- виконувати роботу (завдання) на робочому місці, визначеному суб'єктом моніторингу.

7. Учасникам дослідження, які залучені до проведення моніторингу, забороняється:

- приносити до місця проведення моніторингу небезпечні предмети і речовини, що становлять загрозу для життя і здоров'я людини;
- заважати іншим учасникам дослідження виконувати письмову роботу (завдання);
- спілкуватися в будь-якій формі з іншими учасниками моніторингу протягом часу, відведеного для виконання письмової роботи (завдання), якщо інше не передбачено Програмою;
- псувати майно установи чи організації, в приміщенні яких проводиться моніторинг, чи майно осіб, які перебувають у цьому приміщенні;
- використовувати в місці проведення моніторингу та мати при собі або на своєму робочому місці протягом часу, відведеного для виконання письмової роботи (завдання), засоби зв'язку, пристрої зчитування, обробки, збереження та відтворення інформації, а також окремі елементи, які можуть бути складовими частинами відповідних технічних засобів чи пристроїв, друковані або рукописні матеріали, інші засоби, предмети, прилади, що не передбачені процедурою проведення моніторингу (крім дозволених виробів

медичного призначення, про наявність яких учасник дослідження повинен до початку виконання письмової роботи (завдання) повідомити особі, яка проводить моніторинг);

- виносити за межі місця проведення моніторингу матеріали моніторингу (якщо процедурою моніторингу, визначеною в Програмі, передбачено збереження конфіденційності матеріалів моніторингу);

- персоналізувати роботу (крім випадків, коли процедурою моніторингу, визначеною в Програмі, передбачено персоніфікацію робіт учасників моніторингу).

9. У разі порушення учасником вимог проведення зовнішнього моніторингу, внаслідок чого може бути поставлено під сумнів надійність результатів моніторингу, учасник може бути не допущений до проведення моніторингу або видалений з місця проведення моніторингу.

Якщо порушення виявлено під час або після проведення моніторингу, роботу учасника може бути виключено з розгляду суб'єктом моніторингу.

3. Результати моніторингу

1. Результати моніторингу зазначаються у звіті, який готує суб'єкт моніторингу (відповідно до Програми).

У звіті обов'язково вказуються індикатори та шкала(и), використана(і) для визначення результатів моніторингу, а також методика, застосована для їх обрахунків.

Звіт може містити таблиці, діаграми, графіки та інші форми узагальнення інформації.

2. Звіт за результатами зовнішнього моніторингу на рівні закладу освіти, місцевому та регіональному рівнях надається ініціатору моніторингу, який оприлюднює його у визначений ним спосіб.

Звіт за результатами моніторингу на загальнодержавному рівні оприлюднюються на веб-сайтах Міністерства освіти і науки України та суб'єкта моніторингу.

Зміст, порядок підготовки та оприлюднення звіту за результатами моніторингу на міжнародному рівні визначається міжнародною організацією, яка проводить відповідний моніторинг.

3. Суб'єкти моніторингу надають закладам освіти, які брали участь у моніторингу, інформацію про його результати, до якої вони забезпечують відкритий доступ на своїх веб-сайтах (у разі їх відсутності - на веб-сайтах своїх засновників).

Результати моніторингу можуть передаватися іншим особам або оприлюднюватися ними лише за згодою ініціатора моніторингу.

4. Фінансування моніторингу

Фінансування внутрішнього та зовнішнього моніторингу на рівні закладу освіти здійснюється за рахунок коштів засновника, власних надходжень закладу освіти та/або інших джерел, не заборонених законодавством.

Фінансування зовнішнього моніторингу на місцевому та регіональному рівнях здійснюється за рахунок коштів державного бюджету та/або місцевих бюджетів відповідно до законодавства та/або інших джерел, не заборонених законодавством.

Фінансування зовнішнього моніторингу на загальнодержавному та міжнародному рівнях здійснюється за рахунок коштів державного бюджету відповідно до законодавства та/або інших джерел, не заборонених законодавством.

Питання для рефлексії:

1. Перерахуйте методи дослідження під час проведення моніторингу
2. У яких формах може проводитись моніторинг?
3. Яка інформація зазначається у графіку проведення моніторингу?
4. Де проводиться зовнішній моніторинг?
5. Назвіть обов'язки учасників моніторингу.

ТЕМА 4. МОНІТОРИНГ ЯК ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Актуальність проведення моніторингових досліджень.
2. Етапи проведення моніторингових досліджень
3. Характеристика основних складових педагогічного моніторингу
4. Програма моніторингу. Вимоги до її складання.

Ключові слова: *нормативно-настановчий, аналітико-діагностичний, прогностичний, діяльнісно-технологічний, проміжний діагностичний, підсумково-діагностичний.*

Рекомендована література:

1. Гунта Г.В. Педагогічна кваліметрія: Навч. - метод. Матеріали зі спецкурсу/ Ужгород.: Ужгородський національний університет, 2002. – 32 с.
2. Дахин А.Н. Педагогический мониторинг: концепция и применение. [Online]. Доступ НТТР: <http://www.iuro.websib.ru/dak.htm>
3. Дмитренко Г.А., Олійник В.В., Ануфрієва О.Л. Цільове управління: вимірювання результативності діяльності учнів і педагогів: Навч.-метод. посіб. – К., 1996. – 84 с.
4. Майоров А.Н. Мониторинг и проблемы информационного обеспечения управления образованием.// Школьные технологии. – 1999. – №1-2. – С.58-60
5. Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. – М.: Пед.общество России, 1999. – 320 с.

1. Актуальність проведення моніторингових досліджень

Проблема здійснення моніторингу в освіті на сьогодні є надзвичайно актуальною, оскільки саме моніторингові дослідження дають можливість

цілісно відстежити реальний стан освіти. Але важливим є не просто моніторинг освіти, а дослідження та прогнозування її поступового динамічного розвитку. Ми вважаємо, що моніторинговий підхід (як сукупність прийомів, засобів спостереження за процесом функціонування та розвитку закладу освіти з метою виявлення відповідності бажаному чи прогнозованому результату, а також фіксації визначених труднощів і відхилень у розвитку освітньої системи) дозволяє сформувати інформаційне підґрунтя управління навчальним закладом.

Таким чином, моніторинг є не лише джерелом інформації в освітньому закладі, але й механізмом розвитку системи освіти, що допомагає розкрити сутність і значення інноваційних підходів до управлінської діяльності, які поліпшують перебіг і результати освітнього процесу.

Моніторингові дослідження дають змогу:

- адміністрації внести корекцію в розподіл годин варіативної складової навчального плану на наступний навчальний рік;
- визначити фактори, які найкраще впливають на інтелектуальний розвиток учнів та з'ясувати наявні в закладі освіти тенденції;
- вчителям визначити домінуючі здібності кожного учня, їх співвідношення у кількісному показнику, що переважають над середніми показниками гімназії;
- якщо учень має потенційні можливості, задатки в певній галузі, їх підтримувати, розвивати, а надалі поставити в підґрунтя формування стійкої потреби до інтелектуальної й творчої діяльності;
- якщо учень різнобічно обдарований, то надати допомогу психолога, який визначить галузь діяльності, де потенціал дитини буде максимально реалізовано.

За умови правильного визначення мети, завдань, шляхів реалізації моніторингові дослідження сприяють підвищенню рівня ефективності та результативності управлінської діяльності, забезпечують її продуктивність і розвиток.

Ні в кого не викликає сумніву актуальність проведення моніторингових досліджень навчальних досягнень учнів. Це визнано в освітнянських нормативних документах, у цьому впевнені всі, хто намагається вдосконалювати освіту, зробити її якісною та доступною.

Введення в Україні сучасних технологій оцінювання школярів, проведення ЗНО та ДПА навчальних досягнень учнів, упровадження в життя ідеї стандартизації в освіті потребують широкого застосування моніторингових досліджень. Це надасть можливість забезпечити кожного учня інформацією про стан його навчальної підготовки та допомогти йому в корегуванні цього стану відповідно до його запитів і потреб. Моніторингові дослідження передбачають постійне спостереження за будь-яким

навчальним процесом з метою виявлення його відповідності очікуваним результатам, визначення передумов для прийняття управлінських рішень і запровадження необхідних змін в освіті, спрямованих на підвищення її якості.

Кінцевим результатом моніторингу є виявлення та наукове обґрунтування раціональних шляхів підвищення ефективності та результативності роботи. Моніторинг є цілісним управлінським інструментом, який дозволяє зібрати, зберегти, обробити, поширити інформацію про діяльність педагогічної системи, визначити її стан і спрогнозувати розвиток. Це комплекс процедур спостереження, поточного оцінювання перетворень в освітній системі, а також спрямування цих змін на досягнення особливостей розвитку досліджуваного об'єкта. Моніторинг працює як система, як фактор успіху закладу, учителя, дитини.

2. Етапи проведення моніторингових досліджень

Підходячи до моніторингових досліджень розкладемо цей процес на етапи. Дозволимо собі ще раз нагадати найпростішу схему здійснення **етапів проведення моніторингових досліджень:**

1 етап — підготовчий:

- постановка мети;
- визначення об'єкту;
- визначення термінів проведення;
- вивчення відповідної літератури;
- вивчення наявного педагогічного досвіду;
- розробка інструментарію для проведення моніторингу.

2 етап — практична частина моніторингу:

- збір даних;
- спостереження;
- співбесіди;
- тестування;
- анкетування;
- відвідування уроків;
- контрольні роботи.

3 етап — аналітичний:

- систематизація отриманих результатів;
- аналіз наявних даних;
- розробка рекомендацій і пропозицій на подальший період.

При проведенні аналізу можливе поєднання текстової аналітичної довідки, схем, графіків, таблиць, діаграм та ін. На завершальному аналітичному етапі необхідно зробити висновки, розробити рекомендації. Однак для детального проведення моніторингових досліджень варто

зробити більш розширену градацію етапів проведення моніторингу.

Процедура роботи над моніторингом може бути представлена у вигляді такої схеми:

- відбір компонентів моніторингу;
- вибір сукупності показників оцінювання кожного компоненту;
- підбір технологій виконання кожного показника;
- визначення об'єктів, місця і часу отримання даних;
- визначення особи, у чій функціональні обов'язки входить збір та обробка даних;
- складання приблизного плану аналізу інформації в закладі освіти;
- характер укрупнення або розгортання інформації на будь-якому з рівнів управління;
- прийняття управлінських рішень.

Розподіл функціональних обов'язків з виконання моніторингу залежить від структури, прийнятої в даному закладі освіти. Обов'язки можуть бути розподілені таким чином:

- Керівник закладу: економічні показники діяльності закладу, семестровий аналіз діяльності закладу з окремих проблем, контрольний зріз (раз в рік, в три-п'ять років) аналіз ефективності діяльності закладу за всіма компонентами.

- Заступники керівника з навчально-виховної роботи, завідувачі кафедр: педагогічна компетентність викладачів, обізнаність, виконання державного стандарту, аналіз якості знань, влаштування випускників, підсумки першої сесії першокурсників.

- Завідувач медико-педагогічним центром: фізичне здоров'я дітей і педагогів.

- Заступник директора з науково-методичної роботи, соціолог, психолог: збалансованість і гнучкість учбових планів. Здатність до навчання. Ефективність спілкування, особистість педагога.

- Заступник директора з виховної роботи: вихованість і виховуваність учнів.

Аби зробити моніторинг таким, що «приймається» і особисто значимим для кожного учасника освітнього процесу, потрібно мати на увазі, що при його виконанні важлива етична сторона справи. Проблеми з вихованцями, наприклад, можна повністю зняти через відповідну організацію роботи психолого-соціологічної служби.

Можна розділити інформацію моніторингу на блоки:

Інформація, що повідомляється педагогічним працівникам на педагогічному консиліумі у вигляді переліку необхідної корекційної роботи і її методики. Інформація, що повідомляється вихованцю (разом з батьками) для формування адекватної самооцінки, визначення напрямів

самоосвітньої роботи, роботи по зміні особистих якостей.

- Інформація, що повідомляється для адекватної оцінки особистості вихованця та профорієнтаційної роботи.
- Інформація для адміністрації закладу в укрупненому, структурованому вигляді з метою ухвалення управлінських рішень.
- Оцінка професійної компетенції сприймається педагогами як щось, на що адміністрація має юридичне право. Інформація, що стосується рівня педагогічного спілкування, особистих якостей педагога, викликає гостру реакцію. Проблема може бути знята таким чином: на загальних нарадах повідомляються лише загальні висновки про весь педагогічний колектив, а основний аналітичний матеріал — в індивідуальних співбесідах в умовах комплектування, тарифікації, у процесі атестації.

Важливі педагогічні, психологічні та дидактичні функції моніторингу навчальної діяльності:

- Забезпечення змістовного поля діяльності колективу закладу, планування його роботи з кінцевим продуктом.
- Формування навичок аналітичної культури учасників освітнього процесу, уміння адекватно оцінювати свою життєву позицію, рівень її активності, конструктивності.
- Формування педагогічного середовища однодумців, готових з об'єктивності стати суб'єктами освітнього процесу інноваційного типу.

Етапи педагогічного моніторингу можна подати в наступний спосіб:

1. Нормативно-настановчий.
2. Аналітико-діагностичний.
3. Прогностичний.
4. Діяльнісно-технологічний.
5. Проміжний діагностичний.
6. Підсумково-діагностичний.

3. Характеристика основних складових педагогічного моніторингу

Охарактеризуємо зазначені етапи моніторингу навчальної діяльності.

Нормативно-настановний етап

• **Визначення мети і завдань моніторингу навчальної діяльності.**

Весь процес моніторингу залежить від специфіки та глибини постановки цілей і завдань його проведення. Дуже важливо, щоб цілі і завдання були актуальні та здійснимі для даного колективу (педагогічного колективу). Формулювання завдань має бути конкретним і спиратися на наукове трактування термінології.

• **Визначення основних показників і критеріїв.** Визначення основних показників і критеріїв залежить від конкретних завдань моніторингу навчальної діяльності. Педагогічний процес установи

багатобічний і характеризується показниками, кожен з яких служить узагальненим критерієм його оцінки. Критерій виступає в ролі міри, норми, по якому виробляється оцінка. Порівнюючи з ним реальний стан об'єкту, можна встановити міру його відповідності, наближення до норми.

• **Вибір способу встановлення реальних досягнень (реального рівня) обстежуваного об'єкту.** У процесі моніторингу навчальної діяльності можуть бути використані в поєднанні строго формалізовані і малоформалізовані методи. До неформалізованих методів відносяться безпосередні спостереження, бесіди, аналіз продуктів діяльності і т. д. Викладач повинен застосовувати в своїй роботі також тести, анкети, опитувальники та інші строго формалізовані методи. Поєднання в процесі моніторингової оцінки всього набору різних методів робить його інформативним.

Аналітико-діагностичний етап

• **Збір інформації за допомогою підібраних методик.** Вибір і послідовність застосування тих або інших методів залежать від віку та індивідуальних особливостей того, кого досліджують. В дослідження можна включити елементи навчання, варіанти допомоги, завдання аналогічного характеру, в яких виявляється здібність вихованця до перенесення показаних прийомів діяльності. Необхідно чергувати завдання вербального і невербального характеру. У процесі дослідження слід створювати ситуацію емоційного комфорту, мотивувати, заохочувати вихованців. Не варто перенавантажувати їх завданнями.

• **Кількісна і якісна обробка отриманих результатів.** Результат у педагогічному моніторингу покликаний відобразити кількісну сторону результату виховання і освіти, користуючись якісними оцінками: «так — ні», «сформований — не сформований» і т. д. Це віддзеркалення виражається критеріально-рівневим підходом. У відповідності з розробленими показниками і критеріями визначається рівень їх розвитку у кожному вихованці. У педагогічній літературі міра прояву у дітей відповідної якості називається рівнем його прояву. Педагог у своїй роботі повинен спиратися на психолого-педагогічні дослідження, у яких розробляються рівні прояву тих або інших якостей, і адаптувати їх з врахуванням особливостей розвитку дітей своєї групи.

• **Вироблення педагогічного діагнозу.** У якості логічного інструментарію при виробленні діагнозу виступає причинно-наслідковий аналіз накопичених і оброблених в ході моніторингу навчальної діяльності даних. Його завдання полягають у поясненні причин даного стану об'єкту, що діагностується, виявленні складних закономірностей, які призводять до даного стану, визначенні головних, домінуючих причин. При виробленні педагогічного діагнозу педагог повинен зробити ряд аналітичних дій:

- порівняти результати, отримані при обробці методик, що застосовувалися в ході обстеження об'єкту моніторингу навчальної діяльності;
- встановити і проаналізувати причинно-наслідкові залежності, які визначили даний стан об'єкту моніторингу;
- виробити і сформулювати діагноз (педагогічний діагноз);
- отриманий діагноз повинен служити основою для подальшої розробки педагогічного прогнозу, а також пов'язаних з діагнозом і прогнозом коректувальних заходів.

Прогностичний етап

Метою даного етапу є прогнозування подальших тенденцій і можливостей розвитку досліджуваного об'єкту відповідно до поставленого діагнозу і причинно-наслідкового аналізу стану об'єкту моніторингу навчальної діяльності, розробка плану педагогічних коректувальних заходів.

Необхідність у коректувальній роботі виникає тоді, коли своєчасно не реалізуються вікові та індивідуальні можливості, не створюються умови для формування новоутворень у всіх вихованців, що знаходяться на тому або іншому етапі розвитку. Зміст і методика коректувальної роботи з вихованцями у кожному конкретному випадку визначається виходячи з:

- психофізичного розвитку дитини;
- віку дитини;
- поставлених завдань моніторингу навчальної діяльності (підготовка до вступу у заклад освіти, подолання труднощів у розвитку тих або інших якостей особистості, формування відповідних вмінь і навичок тощо).

Діяльнісно-технологічний етап

На даному етапі відповідно до виробленого плану здійснюється корекція едукативного процесу закладу освіти. При цьому слід пам'ятати, що дана робота з вихованцями не зводиться лише до формування компетенцій або розвитку окремих психічних процесів, до тренування тих або інших умінь і навичок, вона має бути направлена на корекцію всієї особистості. Інший аспект корекційної роботи пов'язаний з усуненням причин пропусків або відставання, які сповільнюють розвиток вихованця, або ослабленням їх впливу.

Як засоби коректувальної роботи можуть виступати інтерактивні, інформаційно-комунікаційні технології, технічні засоби навчання, дидактичні ігри та вправи, різні види творчої діяльності тощо. Головна вимога до вживаних методів і форм розвивальної роботи — це те, що вони повинні будуватися відповідно до психофізіологічних особливостей вихованців, а також відповідно до змісту і вимогам освітнього процесу закладу освіти відповідного рівня. У сьогоденних дослідженнях науковців

можна відшукати потужний арсенал рушійних сил розвитку пізнавальної, навчальної діяльності, самостійної роботи, формування внутрішньої мотивації до навчання тощо, які створюють найбільш сприятливі умови формування особистого розвитку вихованця.

Під час відбору змісту корекційної роботи основним критерієм повинна стати здатність вихованців впоратися із завданням при деякій допомозі викладача, надалі ця допомога поступово скорочується до повної відмови від неї.

Проміжний діагностичний етап

Основне завдання даного етапу — проаналізувати результати проведеної роботи, уточнити рівень реальних навчальних досягнень об'єкту моніторингу, зіставити його з «нормативними показниками», встановити причини відхилень на основі логічного аналізу, розробити стратегію корекційно-розвивальної роботи. Подальше проектування розвитку об'єкту моніторингу навчальної діяльності, зумовлюється виявленими при аналізі на даному етапі пропусками або відставаннями. Воно передбачає:

- конкретизацію задач з врахуванням досягнутого рівня розвитку;
- визначення способів реалізації даних задач;
- усунення причин, які гальмують розвиток об'єкту моніторингу;
- припущення про можливі складності і варіанти педагогічного впливу.

Проміжний аналіз результатів моніторингу навчальної діяльності створить основу для більш ефективного здійснення подальшої корекційної роботи, допоможе викладачу уточнити вибір засобів і методів цієї роботи, виправити можливі недоліки.

Підсумково-діагностичний етап

Цей етап є завершальним у циклі моніторингу навчальної діяльності. Його завдання — отримання інформації про результати організації і проведення моніторингу, міру його ефективності. При цьому викладач, що здійснює педагогічний моніторинг, повинен виконати наступні дії:

- оцінити стан об'єкту моніторингу за допомогою різних діагностичних прийомів;
- співставити отримані результати з первинними;
- зробити висновки про відповідність обраних цілей і задач моніторингу навчальної діяльності отриманим результатам педагогічної діяльності;
- визначити ефективність проведеної роботи на основі логічного аналізу.

Таким чином, після порівняльного аналізу результатів трьох етапів: другого — аналітико-діагностичного, п'ятого — проміжного

діагностичного, шостого — підсумково-діагностичного, викладач зможе скласти повну, розгорнуту характеристику тенденцій розвитку об'єкту моніторингу навчальної діяльності, визначити міру його ефективності, а також подальші шляхи розвитку.

Здійснення повного циклу моніторингу навчальної діяльності сприятиме підвищенню ефективності едукативного процесу.

Аналіз результатів

Аналіз – метод досліджень, полягає у розкладанні цілого на складові частини і дослідженні кожної з них окремо; аналіз може бути інтелектуальною чи фізичною функцією.

Здійснюючи аналіз даних результатів дослідження, необхідно враховувати чинники, які впливають на результати моніторингу та можуть призвести до позитивного чи негативного наслідку:

- чинники, що перекручують істинні оцінки (якість інструментарію, професійність, підготовленість і часта зміна кадрів у процесі експериментальної роботи, еквівалентність груп, перекручування результатів, соціальне становище, зовнішнє середовище);

- досконалість діагностичного інструментарію (соціально-психологічні, психолого-педагогічні, медичні методи дослідження). Вимогами до діагностичного інструментарію є: валідність, апробованість, зручність у використанні, в окремих випадках анонімність;

- професійність і відповідна підготовленість кадрів;
- зміна кадрів у процесі дослідження;
- періодичність проведення діагностування;
- відбір (еквівалентність груп) учасників дослідження;
- групова фальсифікація результатів;
- вплив соціально-територіального середовища;
- швидкість протікання періоду адаптації учасників дослідження;
- фактори, що не змінюються з часом, і фактори, що змінюються.

Використовуючи слабкі та сильні сторони чинників, що впливають на результати моніторингу можна покращити ефективність навчального процесу, в тому числі й у процесі планування освітнього процесу. Існують певні чинники, які впливають на моніторинг навчальної діяльності, але заклад освіти не може їх змінити, та чинники, що можуть змінити заклад за відповідних умов. Процес моніторингу навчальної діяльності пов'язаний з виявленням та регулюванням впливу чинників зовнішнього середовища і внутрішніх факторів самої педагогічної системи.

Отже, наукова організація моніторингу навчальної діяльності дає можливість приймати відповідні управлінські рішення та прогнозувати навчально-виховні ситуації на наступний навчальний рік; оперативно втручатися і вносити відповідні корективи до педагогічного процесу;

конкретно планувати роботу з відповідної проблеми з викладачами та їх вихованцями; створювати умови для порівняння власної оцінки діяльності педагогічного колективу з незалежною оцінкою.

4. Програма моніторингу. Вимоги до її складання

Програма розробляється та затверджується суб'єктом моніторингу. Якщо моніторинг ініціював інший суб'єкт, Програма погоджується з ініціатором моніторингу.

Програма оприлюднюється у будь-який спосіб, визначений суб'єктом моніторингу та узгоджений із ініціатором моніторингу (за необхідності).

Програма повинна містити формулювання мети й завдань моніторингу, визначення місця проведення, суб'єктів, об'єктів, умов, процедури проведення відповідного моніторингу, форм і методів моніторингового дослідження, перелік критеріїв, показників, індикаторів визначення результатів моніторингу, опис інструментарію, терміни узагальнення результатів моніторингу, способи їх оприлюднення.

У Програмі обов'язково зазначається вид моніторингу. Суб'єкт моніторингу може також зазначити у Програмі про належність моніторингу, що проводитиметься, до інших видів моніторингових досліджень, визначених за певними науково обґрунтованими ознаками.

До Програми додається графік проведення моніторингу.

Програма розробляється на основі науково обґрунтованих методології та інструментарію моніторингу.

У разі проведення міжнародного моніторингу якості освіти його програмою вважаються програмні документи щодо відповідного моніторингу, розроблені організацією, відповідальною за моніторинг на міжнародному рівні. Така програма не потребує затвердження в Україні.

Результати моніторингу зазначаються у звіті, який готує суб'єкт моніторингу.

У звіті обов'язково вказуються критерії, показники та індикатори, шкали, використані для визначення результатів моніторингу, а також методика, застосована для їх обрахунків.

Звіт може містити таблиці, діаграми, графіки та інші форми узагальнення інформації.

Права на використання інформації, одержаної за результатами моніторингу, належать його ініціатору (якщо інше не визначено договором про проведення моніторингу).

Учасники дослідження повинні:

- дотримуватись вимог проведення моніторингу, про які вони були належно поінформовані;
- виконувати інструкції осіб, які проводять моніторинг, щодо

процедури моніторингу;

- виконувати завдання, оформляти виконану роботу згідно із правилами, визначеними в інструкції до неї;
- після завершення часу, відведеного для роботи, повернути матеріали моніторингу особам, які проводять моніторинг.

Суб'єкти моніторингу забезпечують:

• виконання учасниками дослідження завдань, розроблених згідно з Програмою;

- дотримання етичних правил поведінки під час проведення моніторингу; безпечні умови для всіх учасників дослідження під час його проведення; організацію безкоштовної медичної допомоги за місцем проведення моніторингу (у разі потреби).

Учасники моніторингу можуть висловлювати зауваження суб'єктам моніторингу щодо процедури проведення моніторингу.

Питання для рефлексії:

1. Що ви знаєте про процедуру роботи над моніторингом?
2. Охарактеризуйте етапи роботи моніторингових досліджень.
3. Які аспекти аналізу результатів моніторингових досліджень слід знати?
4. Окресліть основні напрями застосування моніторингових досліджень?
5. Проаналізуйте переваги і недоліки використання моніторингу при профорієнтаційній діяльності.

ТЕМА 5. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

План

1. Про систему забезпечення якості освіти
2. Академічна доброчесність
3. Ліцензування освітньої діяльності
4. Акредитація освітньої програми
5. Інституційний аудит

6. Інституційна акредитація
7. Зовнішнє незалежне оцінювання
8. Моніторинг якості освіти
9. Громадська акредитація закладу освіти
10. Атестація педагогічних працівників
11. Сертифікація педагогічних працівників

Ключові слова: *якість освіти, стандартизація, ліцензування освітньої діяльності, акредитація освітніх програм, інституційна акредитація, громадська акредитація закладів освіти, зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання, інституційний аудит,*

моніторинг якості освіти, атестацію педагогічних працівників, сертифікація педагогічних працівників, громадський нагляд.

Рекомендована література:

1. Закон України "Про освіту"(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017 // Електронний ресурс: <https://zakonodavstvo.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-osvituvidomosti-verhovnoji-2017-51849.html>

2. Концепція якості освіти // Електронний ресурс: <https://osvita.ua/school/method/1342/>

1. Система забезпечення якості освіти

(Закон «Про освіту», ст.41).

1. Метою розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні є:

- гарантування якості освіти;
- формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою;
- постійне та послідовне підвищення якості освіти;
- допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти.

2. Складовими системи забезпечення якості освіти є:

- система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти);
- система зовнішнього забезпечення якості освіти;
- система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти.

3. Система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти) може включати:

- стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти;
- систему та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;
- створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища,

універсального дизайну та розумного пристосування;

- інші процедури та заходи, що визначаються спеціальними законами або документами закладу освіти.

4. Система зовнішнього забезпечення якості освіти може включати:

1) інструменти, процедури та заходи забезпечення і підвищення якості освіти, зокрема:

- стандартизацію;
- ліцензування освітньої діяльності;
- акредитацію освітніх програм;
- інституційну акредитацію;
- громадську акредитацію закладів освіти;
- зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання;
- інституційний аудит;
- моніторинг якості освіти;
- атестацію педагогічних працівників;
- сертифікацію педагогічних працівників;
- громадський нагляд;
- інші інструменти, процедури і заходи, що визначаються спеціальними законами;

2) визначені Законом «Про освіту» і спеціальними законами органи і установи, що відповідають за забезпечення якості освіти, та спеціально уповноважені державою установи, що проводять зовнішнє незалежне оцінювання;

3) незалежні установи оцінювання та забезпечення якості освіти.

5. Система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти, включає:

- політику та процедури забезпечення якості власної діяльності;
- необхідні ресурси для організації процесів і процедур;
- зовнішній незалежний аудит діяльності (процесів і процедур)

відповідних органів і установ.

6. Особливості функціонування системи забезпечення якості на кожному рівні освіти визначаються спеціальними законами.

2. Академічна доброчесність (ст.42)

1. Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

2. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

3. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

4. Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-

яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

5. За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;

- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;

- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;

- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

6. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

- відрухування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);

- позбавлення академічної стипендії;

- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

7. Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

8. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог цього Закону та спеціальних законів.

Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;

- особисто або через представника надавати усні та письмові

пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;

- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;

- оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

9. Форми та види академічної відповідальності закладів освіти визначаються спеціальними законами.

10. За дії (бездіяльність), що цим Законом визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом.

3. Ліцензування освітньої діяльності (ст.43)

1. Ліцензування освітньої діяльності - це процедура визнання спроможності юридичної або фізичної особи надавати освітні послуги на певному рівні освіти відповідно до ліцензійних умов.

2. Освітня діяльність провадиться на підставі ліцензії, що видається органом ліцензування відповідно до законодавства:

- для закладів вищої, післядипломної, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти - центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;

- для закладів дошкільної та загальної середньої освіти - Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями.

3. Ліцензійні умови визначаються окремо для кожного рівня освіти. Ліцензійні умови формуються з урахуванням спеціальних вимог щодо доступності для осіб з особливими освітніми потребами. Вимоги до ліцензійних умов визначаються спеціальними законами.

4. Ліцензування, контроль за дотриманням ліцензійних умов, видача та анулювання ліцензій на освітню діяльність здійснюються у порядку, визначеному законодавством.

4. Акредитація освітньої програми (ст. 44)

1. Акредитація освітньої програми - це оцінювання освітньої програми на предмет її відповідності стандарту освіти, а також спроможності закладу освіти забезпечити досягнення здобувачами освіти передбачених в освітній програмі результатів навчання.

2. Акредитація освітньої програми є добровільною і проводиться за ініціативою закладу освіти.

Освітня програма акредитується у разі, якщо це передбачено

спеціальним законом.

Засади акредитації освітніх програм визначаються спеціальними законами.

3. Освітня програма відповідного рівня освіти акредитується органом із забезпечення якості освіти, визначеним спеціальним законом, та/або акредитованими громадськими фаховими об'єднаннями чи іншими акредитованими юридичними особами, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладів освіти.

5. Інституційний аудит (ст. 45)

1. Інституційний аудит - це комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти (крім закладів вищої освіти), які забезпечують його ефективну роботу та сталий розвиток.

2. Метою проведення інституційного аудиту є оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти та вироблення рекомендацій щодо:

- підвищення якості освітньої діяльності закладу освіти та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- приведення освітнього та управлінського процесів у відповідність із вимогами законодавства та ліцензійними умовами.

3. Результати інституційного аудиту оприлюднюються на сайтах закладу освіти (за наявності), засновника (крім засновника приватного закладу освіти) та органу, що здійснив інституційний аудит.

4. Інституційний аудит проводиться центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти.

5. Інституційний аудит проводиться у плановому порядку, якщо це передбачено спеціальним законом.

Заклади освіти, що мають чинний сертифікат про громадську акредитацію закладу освіти, вважаються такими, що успішно пройшли інституційний аудит у плановому порядку.

6. Інституційний аудит проводиться у позаплановому порядку в закладі освіти, який має низьку якість освітньої діяльності.

Інституційний аудит також може бути проведений у позаплановому порядку за ініціативою засновника, керівника, колегіального органу управління, вищого колегіального органу громадського самоврядування або наглядової (підкувальної) ради закладу освіти.

7. За результатами проведення інституційного аудиту надаються висновок про якість освітньої діяльності закладу освіти, внутрішню систему забезпечення якості освіти, а також рекомендації щодо вдосконалення діяльності закладу освіти.

У разі виявлення невідповідності освітньої діяльності закладу освіти законодавству та/або ліцензійним умовам орган, який проводить аудит,

визначає строк усунення недоліків та порушень у роботі закладу освіти. Після закінчення визначеного строку проводиться перевірка результатів усунення відповідних недоліків і порушень. У разі негативних результатів такої перевірки засновнику закладу освіти можуть бути надані рекомендації щодо зміни керівника закладу освіти, припинення чи реорганізації закладу освіти.

8. Особливості проведення інституційного аудиту на відповідному рівні освіти визначаються спеціальними законами.

6. Інституційна акредитація (ст. 46)

1. Інституційна акредитація - це оцінювання якості освітньої діяльності закладу вищої освіти.

2. Інституційна акредитація є добровільною і може бути проведена за ініціативою закладу вищої освіти.

3. Інституційна акредитація здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти у співпраці з національними та міжнародними експертами, а також міжнародними інституціями, що здійснюють діяльність у сфері забезпечення якості вищої освіти та визнані Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

4. Засади інституційної акредитації визначаються спеціальним законом.

7. Зовнішнє незалежне оцінювання (ст. 47)

1. Зовнішнє незалежне оцінювання - це оцінювання результатів навчання, здобутих особою на певному рівні освіти, що проводиться спеціально уповноваженою державою установою (організацією).

2. Зовнішнє незалежне оцінювання здійснюється на основі програм зовнішнього незалежного оцінювання, затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у відповідній сфері. Зміст програм зовнішнього незалежного оцінювання має відповідати стандартам освіти відповідного рівня і бути доступним для ознайомлення не пізніше ніж за 18 місяців до проведення зовнішнього незалежного оцінювання.

3. Зовнішнє незалежне оцінювання здійснюється на таких принципах:

- валідності (обґрунтованості та придатності методів і технологій оцінювання для конкретних цілей);

- відкритості та прозорості;

- об'єктивності;

- надійності;

- доступності;

- відповідальності.

4. Процедури, форми та порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у відповідній сфері, з урахуванням можливостей осіб з особливими освітніми потребами та мають бути оприлюднені не менш як за шість місяців до проведення зовнішнього незалежного оцінювання.

5. Зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання здійснюється за кошти державного бюджету та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством.

Зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання осіб, які завершують здобуття базової та профільної середньої освіти, здійснюється за кошти державного бюджету.

6. Положення про спеціально уповноважену державною установу (організацію) затверджується відповідно до законодавства.

7. Засади зовнішнього незалежного оцінювання, не встановлені цим Законом, визначаються спеціальними законами.

8. Моніторинг якості освіти (ст. 48)

1. Моніторинг якості освіти - це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напрямку і причин відхилень від цілей.

2. Моніторинг якості освіти може бути внутрішній та зовнішній.

Внутрішній моніторинг якості освіти проводиться закладами освіти (іншими суб'єктами освітньої діяльності).

Зовнішній моніторинг якості освіти може проводитися будь-якими органами, підприємствами, установами, організаціями, іншими юридичними особами, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності. Участь закладів освіти (інших суб'єктів освітньої діяльності) та учасників освітнього процесу у зовнішньому моніторингу якості освіти є добровільною, крім випадків, встановлених законодавством.

3. Порядок, види та форми проведення моніторингу якості освіти затверджуються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

4. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки організовує участь закладів освіти у порівняльних міжнародних дослідженнях якості освіти.

9. Громадська акредитація закладу освіти (ст. 49)

1. Громадська акредитація закладу освіти - це оцінювання закладу освіти щодо ефективності внутрішньої системи забезпечення якості освіти та забезпечення досягнення здобувачами освіти результатів навчання, передбачених освітніми програмами і стандартами освіти.

Громадська акредитація закладу освіти здійснюється з метою визнання якості освітньої діяльності закладу освіти та формування його позитивного іміджу і репутації.

2. Громадська акредитація закладу освіти здійснюється на добровільних засадах за запитом закладу освіти.

3. Громадська акредитація закладу освіти здійснюється акредитованими в установленому порядку фаховими громадськими об'єднаннями, іншими акредитованими юридичними особами, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності.

4. Результати громадської акредитації закладу освіти можуть враховуватися при акредитації освітніх програм та інституційній акредитації.

5. Успішні результати громадської акредитації закладу освіти засвідчуються відповідним сертифікатом, що видається на строк до десяти років.

10. Атестація педагогічних працівників (ст. 50)

1. Атестація педагогічних працівників - це система заходів, спрямованих на всебічне та комплексне оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників.

2. Атестація педагогічних працівників може бути черговою або позачерговою. Педагогічний працівник проходить чергову атестацію не менше одного разу на п'ять років, крім випадків, передбачених законодавством.

3. За результатами атестації визначається відповідність педагогічного працівника займаній посаді, присвоюються або підтверджуються кваліфікаційні категорії, присвоюються педагогічні звання. Перелік категорій і педагогічних звань педагогічних працівників визначається Кабінетом Міністрів України.

4. Рішення атестаційної комісії може бути підставою для звільнення педагогічного працівника з роботи у порядку, встановленому законодавством.

5. Положення про атестацію педагогічних працівників затверджує центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

6. Положення про атестацію педагогічних працівників, які забезпечують здобуття фахових компетентностей спеціалізованої освіти,

затверджуються центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідній сфері.

11. Сертифікація педагогічних працівників (ст. 51)

1. Сертифікація педагогічних працівників - це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника (у тому числі з педагогіки та психології, практичних вмінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи.

2. Сертифікація педагогічного працівника відбувається на добровільних засадах виключно за його ініціативою.

3. Формування та забезпечення функціонування системи сертифікації педагогічних працівників здійснює центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Процедуру сертифікації педагогічних працівників здійснюють спеціально уповноважені державою установи, положення про які затверджує Кабінет Міністрів України.

4. За результатами успішного проходження сертифікації педагогічному працівнику видається сертифікат, який є дійсним упродовж трьох років. Успішне проходження сертифікації зараховується як проходження атестації педагогічним працівником.

5. Педагогічні працівники, які отримують доплату за успішне проходження сертифікації, впроваджують і поширюють методики компетентнісного навчання та нові освітні технології.

Педагогічні працівники, які мають сертифікат, можуть залучатися до проведення інституційного аудиту в інших закладах освіти, розроблення та акредитації освітніх програм, а також до інших процедур і заходів, пов'язаних із забезпеченням якості та впровадженням інновацій, педагогічних новацій і технологій у системі освіти.

6. Положення про сертифікацію педагогічних працівників розробляються центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать заклади освіти, та затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Питання для рефлексії:

1. Назвіть складові системи забезпечення якості освіти.
2. Що є порушення академічної доброчесності?
3. Що включає процедура ліцензування освітньої діяльності?
4. Хто акредитує освітню програму?
5. Яка мета інституційного аудиту?
6. Назвіть принципи зовнішнього незалежного оцінювання
7. Що таке «громадська акредитація закладу освіти»?

ТЕМА 6. РОЗБУДОВА ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

План

1. Внутрішня система забезпечення якості освіти
2. Розроблення стратегії (політик) і процедур забезпечення якості освіти
3. Вивчення і оцінювання (самооцінювання)
4. Звітування
5. Планування/визначення шляхів удосконалення

Ключові слова: внутрішня система якості освіти, стратегія, процедура забезпечення процедури якості, планування.

Рекомендована література:

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. *Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти.* – Київ, Державна служба якості освіти, 2019 - 240 с.
2. Громовий В. В. *Самооцінювання якості роботи закладу загальної середньої освіти / В. В. Громовий//* – Київ, 2019. – 86 с.
3. *ДСТУ ISO 9001:2015. (ISO 9001:2015, IDT). Системи управління якістю. Вимоги.* – Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 22 с.
4. *Методика і технології оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу: посібник / О. І. Ляшенко, Т. О. Лукіна, І. Є.Булах, М. Р. Мруга //* – Київ: Педагогічна думка, 2012. – 160 с.
5. *Самооцінювання роботи школи: poradnik, вид. 2-е, перероб. і доп.* – Львів: ЛМГО «Інститут політичних технологій», 2004. – 106 с.

1. Внутрішня система забезпечення якості освіти

Система освітньої діяльності закладу освіти є динамічною, тому тільки постійний моніторинг може забезпечити її вдосконалення.

Закон України «Про освіту» (частина 3 статті 41) визначає, що **внутрішня система забезпечення якості освіти має такі основні складові:**

- стратегія (політика) та процедури забезпечення якості освіти;
- система та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання

управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;

- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;
- створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування.

Однак Закон не обмежує вибір інших складових, доцільність яких визначає сам заклад освіти, зважаючи на специфіку діяльності та стратегію розвитку.

Запропоновані законом складові фактично утворюють **чотири напрями внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти закладу** (Рис.1):

1. *Освітнє середовище.* 2. *Система оцінювання освітньої діяльності учнів.* 3. *Система педагогічної діяльності.* 4. *Система управлінської діяльності.*

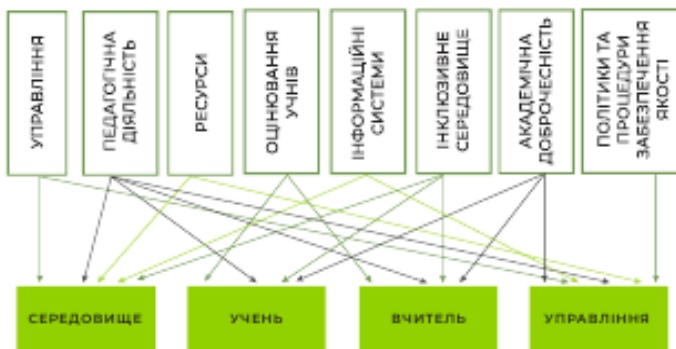

Рис.1

Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти складається з таких основних етапів:

Розглянемо кожен з цих етапів більш докладно.

Рис.2

2. Розроблення стратегії (політик) і процедур забезпечення якості освіти

Крок 1. Визначення компонентів внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти закладу

Підготовча робота: Обговорення з колективом необхідності розроблення та впровадження системи управління якістю у закладі.

Керівник закладу має поінформувати працівників про запровадження у закладі системи управління якістю.

Діяльність із розбудови внутрішньої системи забезпечення якості має розпочинатися із визначення компонентів (вимог), за якими здійснюватиметься процес безперервного вдосконалення якості освітньої діяльності, критеріїв та індикаторів для їх оцінювання.

Які підходи можна застосувати при визначенні компонентів (вимог) внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти?

Заклад може скористатися такими варіантами побудови системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти:

Варіант 1. Можна застосувати підхід, запропонований МОН для оцінювання якості освітньої діяльності та управлінських процесів у закладі освіти, де виокремлено чотири напрями:

- Система управлінської діяльності
- Освітнє середовище
- Система педагогічної діяльності
- Система оцінювання освітньої діяльності здобувачів освіти.

Варіант 2. Можна застосувати підхід, запропонований МОН, адаптувавши його до специфіки діяльності закладу. Наприклад, до запропонованих чотирьох напрямів, заклад освіти може додати інформаційні системи як окремий напрям вивчення і оцінювання, або інші напрями, які важливі для закладу.

Варіант 3. Запропонувати власний підхід, орієнтуючись на зміст Закону України «Про освіту». Наприклад, вивчати і оцінювати освітню діяльність можливо за 8 напрямками, які визначені у ч. 3 ст. 41 Закону України «Про освіту», додавши до них власні у відповідності до специфіки діяльності закладу.

На що потрібно спиратись, визначаючи компоненти (вимоги) внутрішньої системи забезпечення якості освіти?:

- цілі та пріоритети розвитку закладу;
- тип закладу, місцезнаходження, умови діяльності;
- освітня програма.

Кого доречно долучити до розбудови внутрішньої системи забезпечення якості?

Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості – різнопланова, складна та змістовна робота, до якої рекомендовано залучити всіх учасників освітнього процесу, а також засновника.

З колективом закладу необхідно обговорити цілі розбудови системи, вимоги, за якими визначається якість освітньої діяльності, методи збору інформації, правила і процедури забезпечення функціонування системи. За необхідності, допомогу у розбудові системи можуть надати залучені освітні експерти.

Крок 2. Розроблення документу про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти закладу

Політики і процедури вивчення освітньої діяльності закладу

Політики і процедури забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти визначаються закладом освіти і враховують специфіку його діяльності. Основні політики і процедури вивчення якості освітньої діяльності в закладі освіти можуть бути такими:

- система внутрішніх і зовнішніх моніторингів якості освітньої діяльності та якості освіти (наприклад, моніторинг навчальних досягнень учнів, моніторинг адаптації дітей у закладі, моніторинг наступності між початковим та базовим рівнями освіти тощо);

- самооцінювання якості освітньої діяльності та якості освіти;
- система оцінювання навчальних досягнень учнів;
- професійне зростання керівних та педагогічних працівників;
- забезпечення публічності інформації про діяльність закладу освіти (заклад визначає, яка інформація має бути оприлюднена та з якою періодичністю, крім тієї, що обов'язково має бути оприлюднена відповідно до статті 30 Закону України «Про освіту»);

- забезпечення академічної доброчесності у діяльності педагогічних працівників і учнів;

- запобігання та протидія булінгу (цькуванню);

- інші політики і процедури, визначені закладом освіти.

Вимоги, критерії та індикатори для самооцінювання якості освітньої діяльності.

Кожен напрям містить відповідні компоненти (вимоги), які визначають якісне функціонування напрямку та системи в цілому. Мірилом для оцінювання виконання вимоги є критерій.

Для точного і надійного вимірювання системи неможливо обійтись без показників вимірювання, тобто індикаторів.

Чи потрібно, щоб індикатори були уніфіковані за однією шкалою? Це вирішує заклад освіти. Індикатори можуть бути розроблені на основі кількісної шкали, можуть бути кількісно-якісними, тобто для одних критеріїв встановлюється кількісна шкала, а інші – вимірюються описово, а можуть бути і виключно описовими. Головне – не шкала вимірювання, а можливість комплексно подивитись на роботу закладу та визначити шляхи вдосконалення освітньої діяльності. Розглянемо можливість використання різних типів індикаторів на конкретному прикладі.

Так, вимога «Наявність відкритої, прозорої і зрозумілої для здобувачів освіти системи оцінювання їх навчальних досягнень» оцінюється критерієм «Здобувачі освіти отримують від педагогічних працівників інформацію про критерії, правила та процедури оцінювання навчальних досягнень». Індикаторами (показниками) вимірювання даного критерію можуть бути:

- у закладі оприлюднюються критерії, правила та процедури оцінювання навчальних досягнень;
- частка здобувачів освіти (із числа опитаних), які в закладі освіти отримують інформацію про критерії, правила і процедури оцінювання навчальних досягнень.

Перший індикатор дає можливість вивчити, чи оприлюднюються критерії оцінювання в закладі освіти, якими способами оприлюднюються ці критерії, чи оприлюднюються лише загальні критерії, розроблені МОН України, чи ознайомлюються учні з критеріями, правилами і процедурами оцінювання навчальних досягнень. Отже, ми бачимо, що даний індикатор містить у собі багато аспектів, і виразити його кількісними характеристиками практично неможливо.

Другий індикатор виражається виключно через кількісні характеристики, зокрема, через відсоток учнів, які отримують інформацію про критерії, правила і процедури оцінювання навчальних досягнень учнів.

Методи збору інформації, інструменти та джерела отримання інформації

Для вивчення якості освітньої діяльності у закладі можна використовувати такі методи збору інформації та інструменти.

Опитування:

- анкетування учасників освітнього процесу (педагогів, учнів, батьків);
- інтерв'ю (з педагогічними працівниками, представниками учнівського самоврядування);
- фокус-групи (з батьками, учнями, представниками учнівського самоврядування, педагогами);

Вивчення документації:

- річний план роботи, протоколи засідань педагогічної ради, класні журнали тощо;

Моніторинг:

- навчальних досягнень здобувачів освіти;
- педагогічної діяльності (спостереження за проведенням навчальних занять);

- за освітнім середовищем (санітарно-гігієнічні умови, стан забезпечення навчальних приміщень, безпека спортивних та ігрових майданчиків, робота їдальні, вплив середовища на навчальну діяльність);

Аналіз даних та показників, які впливають на освітню діяльність:

- система оцінювання навчальних досягнень учнів;
- підсумкове оцінювання учнів;
- фінансування закладу освіти;
- кількісно-якісний кваліфікаційний склад педагогічних працівників;
- інші інструменти, розроблені закладом освіти.

Для вивчення системи важливо чітко визначити джерела отримання інформації для кожного критерію. Це може бути ділова документація закладу освіти (класний журнал, статистичні звіти, протоколи, фінансові документи тощо), результати опитувань, висновки за результатами відвідувань навчальних занять тощо. У залежності від обраного джерела визначається метод дослідження та застосовується відповідний інструментарій.

Крок 3. Затвердження та оприлюднення документу про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти

Розроблена Стратегія (політики) та процедури вносяться на обговорення педагогічної ради закладу освіти, схвалюється на її засіданні та затверджується керівником закладу освіти. Документ оприлюднюється на сайті закладу освіти.

Заклад має забезпечити, щоб працівники, зацікавлені особи були обізнані з:

- політикою та процедурами забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти та її цілями;
- своїм внеском у результативність забезпечення якості та з вигодами від поліпшення показників діяльності;
- очікуваними результатами впровадження політики якості.

Спираючись на затверджений документ, можливо розпочати процес вивчення освітньої діяльності закладу та оцінювання її рівня.

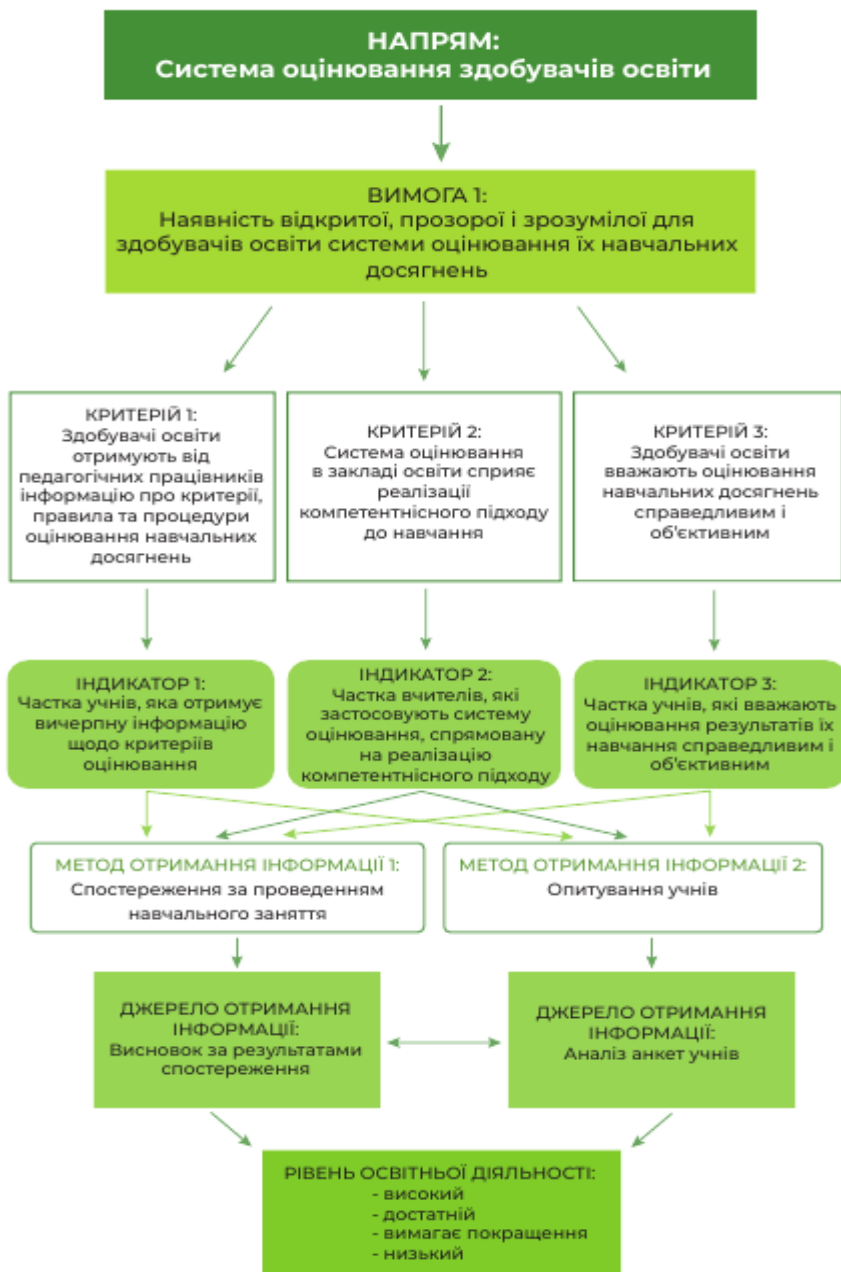

Рис.3

3. Вивчення і оцінювання (самооцінювання)

Призначення відповідальної особи із забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти та забезпечення оперативного керування процесом вивчення

Заклад освіти має визначити працівника, який буде координувати результативне запровадження внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти. Можна створити робочі групи, які будуть забезпечувати вивчення та оцінювання системи за кожним з напрямів.

Важливо систематично проводити навчання з відповідальними особами щодо визначення і аналізу відповідного компоненту системи забезпечення якості (наприклад, при вивченні педагогічної діяльності необхідно провести інструктаж з керівником методичного об'єднання щодо особливостей спостереження за проведенням навчальних занять).

Самооцінювання: що вивчати і з якою періодичністю?

Заклад освіти може обрати один із варіантів самооцінювання:

1. Щорічне комплексне самооцінювання (за напрямами, які визначені у документі про внутрішню систему забезпечення якості).
2. Щорічне самооцінювання за певними напрямами діяльності і періодично – комплексне оцінювання.
3. Щорічне комплексне оцінювання за рівнями освіти (початкова, базова, профільна освіта).
4. Оцінювання опорного закладу освіти або його філій.

Очевидно, що кожен із запропонованих варіантів має свої сильні та слабкі сторони:

Таблиця 1

Модель	Сильні сторони	Слабкі сторони
Комплексне самооцінювання	вивчається і оцінюється вся система	потребує значної кількості часу та ресурсів
Самооцінювання за окремими напрямами діяльності	дозволяє глибше вивчити та оцінити якість освітньої діяльності за обраним напрямом/ обраними напрямами	не простежуються зміни по інших напрямах, що може знизити якість освітньої діяльності в цілому
Самооцінювання за освітніми рівнями	дозволяє врахувати особливості початкової, базової та старшої школи	не простежуються особливості системи освітньої діяльності закладу в цілому

На початку функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти і за рік до планового інституційного

аудиту варто провести комплексне вивчення й оцінювання освітньої діяльності та управлінських процесів закладу. Це дає можливість прослідкувати динаміку якості освітньої діяльності через порівняння результатів вимірювання одного й того самого критерію впродовж певного проміжку часу.

Кого залучати до процесу самооцінювання якості освітньої діяльності закладу?

Крім штатних працівників закладу освіти, відповідальних за функціонування внутрішньої системи забезпечення якості, до процесу оцінювання освітньої діяльності доцільно залучити представників учнівського самоврядування, батьків, якщо є можливість – фахівців у сфері оцінювання якості, освітніх експертів.

Треба мати на увазі, що під час вивчення окремих питань діяльності закладу може збиратися інформація, яка є конфіденційною або містить персональні дані. Наприклад, при оцінюванні діяльності педагогічних працівників виявлені проблеми потребують, як правило, вирішення шляхом індивідуальної роботи з цим працівником. Вивчення й оцінювання освітнього середовища може бути максимально публічним, із залученням усіх учасників освітнього процесу, представників місцевої громади, засновника.

У які терміни відбувається самооцінювання якості освітньої діяльності?

Тривалість, періодичність та етапи вивчення і оцінювання визначаються закінченим освітнім циклом – навчальним роком. Як правило, самооцінювання здійснюється впродовж навчального року, адже такі процедури освітньої діяльності, як атестаційний процес, вивчення стану викладання предметів і курсів, динаміка навчальних досягнень учнів чітко простежуються і можуть бути вимірними саме впродовж навчального року.

Динаміка окремих процесів може прослідковуватись впродовж довшого циклу, наприклад, реалізація окремих положень стратегії розвитку закладу освіти.

Оцінювання освітнього середовища можна здійснити і у більш стислі терміни, ніж навчальний рік.

Потрібно пам'ятати, що головне – не форма, а розбудова системи безперервного удосконалення якості освітньої діяльності.

Узагальнення результатів вивчення освітньої діяльності закладу та визначення рівня її якості

Підходи до оцінювання: кількісний, описовий, комбінований

За результатами вивчення внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти ми можемо оцінити рівень якості освітньої діяльності. За якою методикою можна це зробити? Заклад може обрати три підходи до самооцінювання: кількісний, описовий і комбінований, тобто поєднання кількісного й описового. За необхідності рівень освітньої діяльності, визначений описово, легко трансформується у кількісну оцінку. Можливо доречним буде оцінити власну освітню діяльність описовими характеристиками, а потім перевести все це у кількісну шкалу, наприклад у кількість набраних балів.

Наприклад, для оцінювання вимоги «*Організація педагогічної діяльності та навчання здобувачів освіти на засадах академічної доброчесності*» ми можемо застосувати як описовий, так і кількісний підходи в оцінюванні:

Таблиця 2

Рівні оцінювання	Описовий підхід	Кількісний підхід
Високий	Педагогічні працівники організують свою роботу на засадах академічної доброчесності, спонукають учнів до самостійної роботи, заохочують до висловлювання власних думок, уникають завдань, побудованих лише на відтворенні знань. Педагогічні працівники інформують учнів про основні принципи академічної доброчесності і дотримання їх норм.	100% педагогічних працівників закладу освіти дотримуються принципів академічної доброчесності; 100% учнів отримують інформацію від педагогічних працівників про принципи академічної доброчесності; 100% вчителів не використовують завдання на відтворення знань.
Достатній	Більшість педагогічних працівників організують свою роботу на засадах академічної доброчесності, спонукають учнів до самостійної роботи, заохочують до висловлювання власних думок, уникають завдань, побудованих лише на відтворенні знань. Педагогічні працівники інформують учнів про основні принципи академічної доброчесності і дотримання їх норм.	Більше 85% педагогічних працівників дотримуються принципів академічної доброчесності; більше 75% учнів отримують інформацію від педагогічних працівників про принципи академічної доброчесності; більше 75% вчителів не використовують завдання на відтворення знань.

Рівень, що вимагає покращення	Педагогічні працівники не приділяють належної уваги питанням академічної доброчесності. Для учнів досить поширені завдання, побудовані на відтворенні знань. Зустрічаються випадки свідомого завищення або заниження оцінок учням. У закладі освіти відсутня системна робота щодо інформування учнів про дотримання академічної доброчесності.	70-85% педагогічних працівників дотримуються принципів академічної доброчесності; 50-75% учнів отримують інформацію від педагогічних працівників про принципи академічної доброчесності; 40-75% вчителів не використовують завдання на відтворення знань.
Низький	У закладі освіти більшість педагогічних працівників і учнів не дотримуються принципів академічної доброчесності та не приділяють уваги цьому питанню під час навчальних занять. Переважають завдання для учнів, побудовані на відтворенні знань.	Менше 70% педагогічних працівників дотримуються принципів академічної доброчесності; менше 50% учнів отримують інформацію від педагогічних працівників про принципи академічної доброчесності; менше 40% вчителів не використовують завдання на відтворення знань.

Отже, для визначення рівня освітньої діяльності за даною вимогою можна використовувати, як кількісний, так і описовий підхід. Обидва підходи мають свої переваги і недоліки. Описовий підхід дає можливість всебічно і системно описати вимогу, згадавши про всі аспекти, які стосуються академічної доброчесності. За кількісного підходу використовуються лише ті аспекти, які можна виміряти кількісною шкалою. Так, за результатами опитувань можемо виміряти відсоток учнів, які отримують інформацію від вчителів про принципи академічної доброчесності. Але дуже важко виміряти кількісною шкалою, скажімо, спонукання учнів до самостійної роботи, висловлювання власних думок тощо. З іншого боку, кількісний підхід дає можливість прослідкувати «додану вартість», тобто визначити не просто рівень освітньої діяльності, а приріст рівня її якості.

Рівні оцінювання якості освітньої діяльності

Узагальнення результатів вивчення, як правило, здійснюється в кінці навчального року. Заклад освіти визначає свій рівень освітньої діяльності. Порядком проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти пропонується чотири рівні якості освітньої діяльності:

- високий;
- достатній;
- рівень, що вимагає покращення;

- низький.

Рівень якості освітньої діяльності доцільно визначати за вимогами/правилами. За необхідності можна визначати загальний рівень освітньої діяльності закладу освіти.

Результати оцінювання вимог до якості освітньої діяльності закладу можна відобразити за допомогою гістограми:

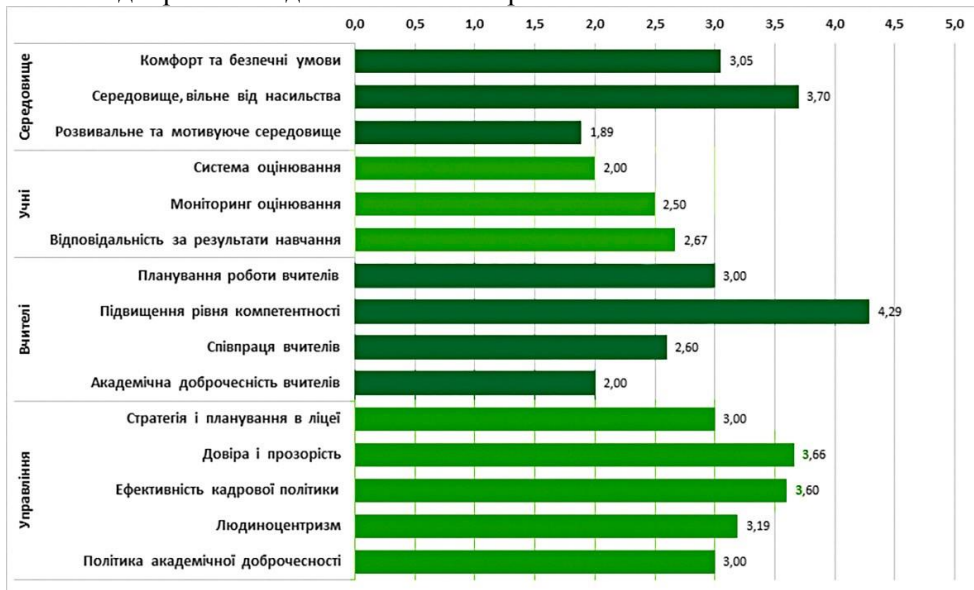

Рис. 4

Гістограма наочно демонструє, що розвивальне та мотивуюче середовище у закладі освіти знаходиться на низькому рівні. На рівні, який вимагає покращення, знаходиться система оцінювання навчальних досягнень учнів та дотримання академічної доброчесності педагогічними працівниками. Маючи під рукою результати вивчення освітньої діяльності закладу та результати її оцінювання у такій формі, зручно планувати заходи щодо вдосконалення тих аспектів діяльності, які цього потребують.

4. Звітвання

За результатами самооцінювання готуються *висновки* (які є складовою щорічного звіту про діяльність закладу освіти) і визначаються *шляхи вдосконалення освітньої діяльності* (які стануть частиною річного плану роботи на наступний навчальний рік).

Заклад освіти самостійно визначає структуру річного звіту про його

діяльність (звіт керівника закладу). За бажанням заклад може скористатися запропонованою структурою:

- Аналіз виконання стратегії розвитку закладу (виконання завдань, які передбачені стратегією розвитку на звітний навчальний рік) – що виконано, що не виконано – і чому?
- Вивчення освітньої діяльності та управлінських процесів.
- Результати оцінювання внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти (самооцінювання).
- Шляхи удосконалення якості освітньої діяльності та якості освіти на наступний навчальний рік.

Отримані результати вивчення внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності можна розглянути на засіданні педагогічної ради. Щорічний звіт оприлюднюється на сайті закладу освіти або на сайті засновника.

5. Планування/визначення шляхів удосконалення

Визначені за результатами вивчення внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти, *шляхи вдосконалення* стають одним із джерел для розроблення *річного плану роботи* закладу освіти. В результаті річний план роботи стане робочим функціональним документом, в якому плануються конкретні кроки для виправлення проблемних питань та підвищення якості освітньої діяльності.

Варіанти розгляду результатів самооцінювання

Можна передбачити два варіанти розгляду результатів самооцінювання в річному плані роботи:

- перший варіант – виявлені проблемні питання розглядати наскрізно (по всіх розділах);
- другий варіант – виділити окремий розділ за результатами самооцінювання в річному плані роботи – як *план вдосконалення*. У плані роботи теж варто виділити критерії та індикатори, за якими буде вивчена і вирішена конкретна проблема.

Наприклад, у процесі вивчення оцінювання педагогічної діяльності закладу виявлено, що не всі вчителі мають розроблену систему оцінювання навчальних досягнень учнів, критерії оцінювання не оприлюднюються. Для виправлення такої ситуації в річному плані роботи передбачається:

- розгляд питання на засіданні педагогічної ради;
- розгляд питання на засіданнях методичних об'єднань (комісій);
- проведення семінарів або майстер-класів;
- для моніторингу якісних змін можна запланувати періодичні

анкетування учнів (на початку навчального року і наприкінці).

За результатами самооцінювання може бути скоригована стратегія розвитку розвитку закладу освіти.

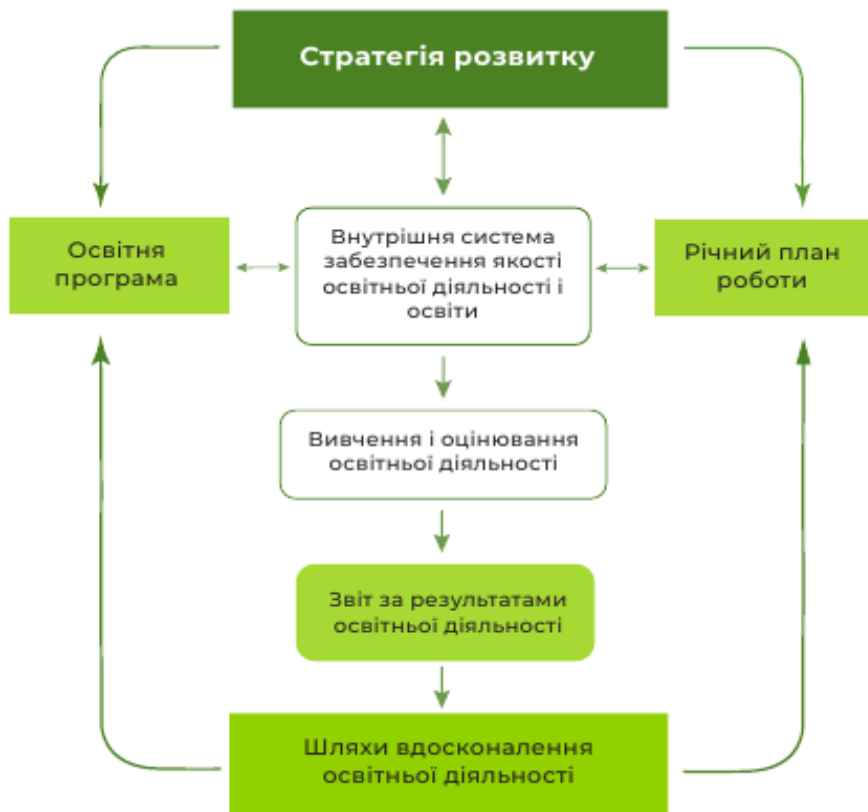

Рис.5

Питання для рефлексії:

1. Назвіть напрями внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності.
2. З яких етапів складається розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності?
3. Кого слід залучати до процесу само оцінювання якості освітньої діяльності закладу?
4. На основі чого складається стратегія розвитку закладу освіти?

ТЕМА 7. МЕТОДИ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ

План

1. Вивчення документації
2. Опитування
3. Спостереження
4. Приклад використання інструментів для отримання інформації

Ключові слова: метод збору інформації, опитування, спостереження.

Рекомендована література:

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. *Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти.* – Київ, Державна служба якості освіти, 2019 - 240 с.

Для того, щоб оцінити стан справ за будь-яким аспектом освітньої діяльності закладу, або для прийняття управлінського рішення, потрібно мати достатньо інформації.

У процесі самооцінювання якості освітньої діяльності у закладі доцільно використовувати такі методи збору інформації:

- вивчення документації;
- спостереження;
- опитування.

Вибір методу має забезпечити отримання релевантної інформації для всебічного вивчення того чи іншого аспекту діяльності закладу.

Кожен із методів має свої особливості застосування та оброблення результатів.

1. Вивчення документації

Цей метод збору інформації добре знайомий будь-якому шкільному адміністратору.

Якщо документація закладу ведеться у відповідності до законодавства, то її вивчення надає чималу кількість інформації для подальшого ухвалення управлінських рішень.

Наприклад, вивчення класного журналу для аналізу динаміки навчальних досягнень дасть додаткову інформацію щодо:

- вивчення наступності;
- справедливості оцінювання;
- відвідування;
- особливості планування роботи вчителя.

Протоколи педагогічної ради нададуть інформацію про:

- відповідність ухвалених рішень стратегії розвитку закладу;

- напрями професійного вдосконалення педагогів;
- системність роботи з питань адаптації учнів до навчання.

2. Опитування

Опитування проводиться у наступних формах.

Анкетування

Цей спосіб дозволяє дізнатися про ставлення учасників освітнього процесу до певних питань діяльності закладу освіти.

Види анкетування

Для використання пропонується три види анкет (див. Додаток):

- для анкетування педагогічних працівників;
- для анкетування здобувачів освіти;
- для анкетування батьків.

Анкети є комбінованими, бо містять запитання трьох видів:

- закриті (учасник анкетування обирає лише один або кілька варіантів відповідей із запропонованих);
  - напівзакриті (окрім закритих варіантів, додається поле «інше», куди учасник може вписати свою відповідь, якщо або жоден із запропонованих варіантів його не задовольняє, або є необхідність пояснити вибір одного із варіантів);
  - відкриті (учасник вільно вписує свою відповідь на запитання).

Формування вибірки. Для отримання результатів, які допоможуть ефективно використати анкетування, велике значення має формування вибірки, тобто складу учасників опитування, яким будуть запропоновані анкети

Існують два головні підходи до формування вибірки:

- генеральна вибірка: учасниками опитування стають абсолютно всі представники певної групи (якщо це клас – то всі учні класу, якщо вчителі – то всі вчителі). Це можливо у школах до 300 дітей.
- вибірка за параметрами: учасниками опитування стають не всі, а лише певна частина із групи, яких організатор дослідження обирає за певними умовами (параметрами). Наприклад, 30% учнів та учениць класу та батьків саме цих учнів (щоб мати базу для порівняння). Такий підхід доречно застосувати для великих шкіл.

Спосіб формування вибірки заклад визначає самостійно, орієнтуючись на власні можливості щодо проведення анкетування та можливості опрацювання його результатів, а також на кількість учнів та педагогічних працівників.

Поради щодо проведення анкетування

Мотивація учасників анкетування

Перед початком анкетування потрібно надати учасникам детальну та зрозумілу інструкцію щодо заповнення анкет, особливо акцентувавши, що в анкетах немає і не може бути «правильних» чи «неправильних» відповідей: нас цікавить саме ставлення учасника до поставленого запитання.

Також важливо наголосити, що анкети є анонімними, і результати анкетування використовуватимуться виключно в узагальненому вигляді.

Можливі методи проведення анкетування

Під час проведення анкетування та опрацювання його результатів необхідно враховувати наступне.

Бажано, щоб анкетування проводив практичний психолог за затвердженими формами та процедурами. Форми проведення анкетування можуть бути бланкові або комп'ютерні.

Бланковий метод потребує більше часу на оброблення результатів, оскільки потрібно вносити дані анкет до програми оброблення. Але такий метод дозволяє, дотримуючись умов анонімності (наприклад, заповнені анкети не здаються організатору, а вкидаються в скриньку), забезпечити однозначну ідентифікацію учасників опитування. Тобто, ми точно будемо знати, що в опитуванні взяли участь учні або їхні батьки саме цього класу – і кожен з них надав лише одну відповідь.

Якщо проводити бланковим методом опитування батьків, то можна провести його або під час зборів (знов-таки, вкидаючи заповнені бланки з відповідями у скриньку), або передати анкети для заповнення вдома і повернути заповнені анкети через дітей. Другий варіант дозволяє охопити більшу кількість батьків, але треба мати на увазі, що не всі батьки повернуть анкети. Також для чистоти дослідження важливо забезпечити передавання та повернення анкет таким чином, щоб діти не бачили ані форму, ані, тим більше, відповідей батьків.

Комп'ютерний метод опитування, коли учасники дистанційно вносять відповіді у певній програмі, дозволяє суттєво зменшити обсяг роботи із опрацювання результатів, але має суттєву проблему з тим, що ми не знаємо і не можемо знати, скільки відповідей надав кожен з учасників опитування. У такому випадку можливим рішенням може стати проведення одночасного опитування у комп'ютерному класі, коли його учасники заповнюють форми в присутності дослідника.

Індивідуальне та групове інтерв'ю

Інтерв'ю як метод дослідження може бути індивідуальним (розмова) та груповим (фокус-група).

Індивідуальне інтерв'ю

Цей формат надає можливість більш докладно дізнатися думки конкретної людини, її ставлення та оцінки ситуації. Наприклад, розмова з

практичним психологом дозволить дізнатися про проблеми психологічного клімату у закладі та можливі варіанти покращення ситуації.

Індивідуальне інтерв'ю може бути структурованим (учасник опитування лише відповідає на запитання інтерв'юера), неструктурованим (інтерв'юер задає лише тему – і вислуховує відповіді у довільній формі) або напівструктурованим (частину запитань ставить дослідник, частину відповідей надає у вільній формі учасник опитування).

Фокус-група

Цей формат проведення групового інтерв'ю дозволяє зробити те саме, але під час розмови на поставлену тему з групою осіб (зазвичай від 6 до 12). Окрім кількості учасників, фокус-група відрізняється від індивідуального інтерв'ю тим, що учасники спілкуються між собою, а модератор (організатор фокус-групи) спрямовує дискусію, щоб охопити заявлену теми та надати можливість висловитися всім учасникам.

3. Спостереження

Спостереження за освітнім середовищем

Спостереження за освітнім середовищем ставить на меті зафіксувати, що саме є в наявності у закладі освіти – і чого не вистачає. Скажімо, ми можемо подивитися стан прибирання приміщень: чи чисто у кабінетах, рекреаціях, туалетах, їдальні. Чи достатньо облаштовані туалети для комфортного користування (кабінки з дверцятами, наявність мила, туалетного паперу)? Чи дизайн шкільних приміщень є достатньо функціональним, що варто змінити? Наскільки мотивуючим для навчання є освітнє середовище? Як обладнаний кабінет фізики вплинув на зацікавленість предметом серед учнів? Чи змінилась ситуація з дисципліною після запровадження Правил поведінки (на рівні школи або на рівні класів)? Таких питань може бути безліч. Головне для закладу – визначитись, які саме питання необхідно дослідити. Що саме є актуальним для закладу, над якими питаннями заклад планує працювати у майбутньому.

Поради щодо спостереження за освітнім середовищем

Кого залучити

Бажано створити більш широку групу для проведення спостереження, залучивши здобувачів освіти та батьків. У кожного можуть бути свої завдання і сфера відповідальності.

Наприклад, учні можуть зібрати інформацію про оформлення навчальних приміщень, коридорів та рекреацій, наскільки інформативним і зручним є освітнє середовище та надати свої пропозиції щодо змін.

Окрім інформативності такого залучення, подібна діяльність учнів допоможе сформувати відповідальне ставлення до середовища школи.

Представники батьківської громади закладу можуть провести огляд їдальні та харчоблоку (наявність санітарних книжок при цьому – обов'язкова). Представник керівництва школи і представник засновника – оглянути стан кабінетів, санітарних вузлів, спортивної та актової зали.

Особливу увагу слід приділити спостереженню за взаєминами учнів, за їхньою поведінкою під час перерв – можливо, таку роботу варто доручити представникам учнівського самоврядування, особливо якщо заклад хоче дізнатись, як вплинуло те чи інше нововведення на поведінку учнів.

Як довго має тривати процес спостереження

Залежно від завдання дослідження. Наприклад, спостереження за тим, як харчуються учні, доцільно провести у декілька етапів впродовж семестру. Спостереження за проведенням навчального заняття має відбуватись систематично впродовж року.

Спостереження за проведенням навчального заняття

Спостереження за проведенням навчального заняття допоможе закладу в оцінюванні якості педагогічної діяльності, системи оцінювання навчальної діяльності учнів та якості управлінських процесів.

Даний метод збору інформації незамінний у процесі вивчення системи оцінювання навчальних досягнень учнів, забезпечення компетентнісного підходу у викладанні, побудови взаємовідносин вчителя і учня на засадах педагогіки партнерства, ресурсного забезпечення освітнього процесу тощо.

Поради щодо спостереження за навчальним заняттям

Для того, щоб спостереження за проведенням навчального заняття було інформативним та результативним, необхідна своєрідна уніфікована форма для фіксування результатів спостереження. (пропоновану форму спостереження див. у Додатку). Заклад освіти може змінювати запропоновану форму, може розробити власну. Головне – не забувати, що в структурі форми спостереження обов'язково мають відобразитися такі компоненти, як забезпечення компетентнісного підходу у викладанні, система оцінювання навчальних досягнень, форми роботи з дітьми з особливими освітніми потребами тощо.

Під час спостереження за проведенням навчального заняття потрібно звернути увагу на наступні особливості його проведення та педагогічні аспекти роботи вчителя:

1. Досягнення мети, завдань та очікуваних результатів навчального заняття

Під час проведення навчального заняття має простежуватися його спрямованість на досягнення основної мети. У першу чергу, мета заняття має бути зрозуміла учням, спрямована на оволодіння учнями ключовими компетентностями. А реалізує поставлену мету вчитель за допомогою

відповідних форм і методів роботи. Мета навчального заняття не обов'язково має фіксуватись у поурочному плані або в інших планах. Але вона має бути донесена до учнів, бажано не в імперативній формі. Замість висловів учителя на кшталт «ви маєте досягти таких результатів» краще сказати: «ми будемо намагатись досягти результатів, для цього ми спробуємо виконати відповідні завдання». Подекуди мета проведення навчального заняття може і не формулюватись вчителем на початку, вона стає зрозумілою учням у процесі проведення заняття. Потрібно пам'ятати, що мета, завдання та очікувані результати залежать, значною мірою, від організаційної форми проведення навчального заняття. Це може бути не тільки урок, але й, наприклад, групове заняття, web-квест, проектна робота, змішане навчання тощо. Вчитель за допомогою питань має перевіряти, наскільки добре учні зрозуміли цілі і завдання уроку, наскільки успішно вони досягають того, що заявлено в меті уроку.

2. Розвиток і формування ключових компетентностей

Розвиток і формування ключових компетентностей є головним завданням навчального заняття. Розвиток ключових компетентностей має відбуватись на кожному занятті. Але зрозуміло, що під час проведення конкретного навчального заняття вчитель не зможе здійснювати розвиток в учнів оволодіння усіма ключовими компетентностями.

Тому визначають кілька ключових компетентностей, розвиток яких був помітний під час проведення навчального заняття.

- Спілкування державною мовою. Уміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів. Здатність реагувати мовними

засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування.

- Спілкування іноземними мовами. Уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди через слухання, говоріння, читання і письмо у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів.

- Математична компетентність. Культура логічного і алгоритмічного мислення. Уміння застосовувати математичні числові та геометричні методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для вирішення проблем.

- Компетентності в природничих науках і технологіях. Наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність

застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати.

- Інформаційно-цифрова компетентність. Впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеки. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

- Уміння вчитися впродовж життя. Здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації освітнього процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя.

- Соціальні та громадянські компетентності. Усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття.

- Ініціативність та підприємливість. Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Вміння раціонально поводити себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо.

- Загальнокультурна грамотність. Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших.

- Екологічна грамотність і здорове життя. Уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

3. Робота учнів під час проведення навчального заняття

Чи можливо залучити усіх учнів класу до роботи під час проведення навчального заняття? Можливо, якщо використовуються групова форма роботи, змішане навчання, практичне заняття з індивідуальними завданнями

тощо. Але під час проведення уроку з переважанням фронтальної роботи з учнями цього досягнути іноді буває нелегко.

Тому в ході спостереження варто звернути увагу на роботу учнів: наскільки діти залучені до роботи, чи зацікавлені темою заняття, чи співпрацюють між собою. Адже не можна вважати результативним заняття, коли більшість учнів є пасивними.

4. Оцінювання діяльності учнів під час проведення навчального заняття

Будь-яка робота учнів під час проведення навчального заняття має бути оцінена. Необов'язково через виставлення балів. Вчитель має широко застосовувати у своїй роботі словесне оцінювання навчальних досягнень учнів.

У першу чергу йдеться про використання формуального оцінювання, яке дає змогу оцінити індивідуальний поступ учня, прогрес у оволодінні ключовими компетентностями.

Також варто звернути увагу на те, щоб оцінювання було спрямованим насамперед на роботу учня і не використовувалося з каральною метою. За необхідності вчитель оприлюднює критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, які мають бути чіткими і зрозумілими.

Вчитель має оцінювати роботу або відповідь учня/учениці, спираючись на розроблені критерії оцінювання. Обов'язково надавати учням час на обдумування відповіді. Відповідь учня супроводжувати запитаннями «Чому?» «Яким чином?».

Важливо також надавати учневі зворотний зв'язок щодо якості виконання завдання: пояснювати, що виконано правильно, а в чому є недоробки, пропонувати способи поліпшення, а не просто констатувати виконання відміткою або словами «добре-погано».

Використання методик самооцінювання і взаємооцінювання учнів під час проведення навчального заняття свідчить про високий рівень педагогічної діяльності вчителя.

5. Наскрізність виховної складової навчального заняття

Під час проведення навчального заняття простежується також його виховна складова. По перше, зміст навчального заняття має бути спрямований на формування суспільних цінностей, таких як повага гідності, прав і свобод людини, визнання цінності демократії, розвиток навичок критичного мислення тощо.

Ефективність виховного процесу неможлива без атмосфери довіри, доброзичливості, взаємної підтримки між вчителем і учнями.

Виховна складова навчального заняття має органічно вплітатись у зміст заняття.

Наскрізнi змістові лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях:

Таблиця 3

Наскрізна змістова лінія	Навчально-пізнавальна діяльність учнів
Екологічна безпека і сталий розвиток	Формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, у результаті яких вони дбайливо й відповідально ставитимуться до довкілля, усвідомлюючи важливість сталого розвитку для збереження довкілля й розвитку суспільства.
Громадянська відповідальність	Формування відповідального члена громади й суспільства, який розуміє принципи й механізми його функціонування, а також важливість національної ініціативи. Ця наскрізна лінія освоюється через колективну діяльність – дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо, яка розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.
Здоров'я і безпека	Становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.
Підприємливість і фінансова грамотність	Забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо); сприятиме розвиткові лідерських ініціатив, здатності успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

6. Використання інформаційно-комунікативних технологій, обладнання, засобів навчання

Під час спостереження за проведенням навчального заняття звертається увага на доречність використання ІКТ, обладнання і відповідних навчальних засобів. Головний критерій тут – мотивація до навчально-пізнавальної діяльності учнів. Використання технічних засобів навчання просто заради їх використання призведе до відволікання уваги учнів, витратою часу.

Використання ІКТ не обов'язково має обмежуватись виключно інтерактивною дошкою або комп'ютерною презентацією. Це може бути спільний пошук інформації в мережі, використання сайтів для виконання завдань онлайн тощо.

7. Комунікація з учнями

Педагогічна робота учителя має ґрунтуватись на засадах партнерства, особистісно орієнтованому підході. Має прослідковуватись те, як вчитель формулює певну навчальну проблему, як організує спільну з учнями роботу над її розв'язанням. Вчитель не «втискує» учнів у визначені ним рамки, заохочує їх до висловлення власної думки, допомагає більш точно сформулювати їхні думки, сприймає відповідь учня, навіть якщо вона не співпадає з його баченням. Під час спостереження за проведенням навчального заняття звертається увага на роботу вчителя щодо навчання учнів критичному мисленню, умінню шукати і використовувати інформацію. Завдання, які пропонуються для виконання учням, не повинні бути спрямованими на відтворення знань, переказування підручника. Вчитель має вчити учнів вказувати джерела отримання інформації під час запозичення, цитування.

Дуже важливим є особистісно орієнтований підхід у роботі з учнями. Це, насамперед, повага особистої гідності кожної дитини, її індивідуальних життєвих цілей, запитів та інтересів. Процес, спрямований на розвиток і саморозвиток учня, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей

8. Організація роботи з учнями з особливими освітніми потребами

Вчитель має володіти методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, якщо такі є у класі. Під час спостереження звертається увага на те, наскільки вчитель використовує подібні методики, як співпрацює з асистентом вчителя. Простежується, наскільки комфортно дитині з особливими освітніми потребами під час проведення заняття, наскільки дитина залучена до роботи.

9. Домашнє завдання

Інформація про домашнє завдання, яке пропонується для виконання учнями, може стати важливим індикатором якості педагогічної діяльності. По перше, важливо прослідкувати обсяг домашнього завдання, його відповідність віковим можливостям учнів. Надмірний обсяг домашнього завдання – це порушення прав дитини та фактор, що може призвести до погіршення здоров'я.

Разом з тим, домашнє завдання має бути спрямоване на розвиток ключових компетентностей, тобто має бути творчим, прикладним і цікавим для учнів. Наприклад, реалізація проекту або дослідження. Не зовсім доречно пропонувати у домашньому завданні набір вправ на перевірку знань або читання та переказування параграфу підручника.

10. Запитання для співбесіди з учителем за результатами відвіданого навчального заняття

За підсумками проведення навчального заняття доцільно провести інтерв'ю з учителем, яке спрямовується, переважно, на самоаналіз учителем проведеного навчального заняття. Під час інтерв'ю простежуються і визначаються такі уміння учителя:

- робити самоаналіз, простежувати досягнення і недоліки проведеного заняття;
- визначати рівень досягнення мети проведення навчального заняття;
- визначати напрями вдосконалення своєї роботи.

Під час співбесіди доцільно ознайомитись з календарним (календарно-тематичним) планом учителя, відповідністю його змісту Державним стандартам загальної середньої освіти, освітній програмі закладу, компетентнісному підходу. Тема проведеного навчального заняття має відповідати календарному (календарно-тематичному) плану учителя або вчитель може аргументовано пояснити необхідність певного відхилення від нього під час конкретного уроку. Також важливо простежити використання ІКТ в освітньому процесі.

Важливо розуміти, що під час спостереження за конкретним навчальним заняттям зовсім необов'язково фіксувати і вивчати усі аспекти роботи вчителя, зазначені у формі спостереження. Наприклад, при проведенні практичної роботи з індивідуальними письмовими завданнями інформаційно-комунікативні технології можуть не використовуватися. Також не на кожному навчальному занятті можна простежити дотримання вчителем принципів академічної доброчесності. Не у кожному класі є діти з особливими освітніми потребами.

Підкреслимо, що форми і методи роботи з учнями, організаційні форми проведення навчального заняття вчитель обирає самостійно. Головний результат будь-якого навчального заняття – це розвиток оволодіння учнями ключовими компетентностями на основі педагогіки партнерства та особистісно орієнтованому підході.

4. Приклад використання інструментів для отримання інформації

На прикладі вивчення одного аспекту діяльності закладу, подивимося, як можна використати певні інструменти для отримання інформації, яка нам необхідна для більш якісної організації освітнього процесу.

Наразі надзвичайно актуальним є створення такого освітнього середовища, де кожна дитина почувається у безпеці і комфортно. Критично значущою складовою такого середовища є захист дитини від булінгу (цькування) та система заходів щодо його запобігання.

Наше завдання оцінити, наскільки ефективні заходи закладу освіти із запобігання булінгу (цькуванню).

Для цього ми маємо дізнатися відповіді на такі запитання:

- чи почувають діти себе захищеними від випадків булінгу (цькування) у закладі освіти?
- чи є у закладі План заходів щодо запобігання булінгу (цькуванню)?
- чи знають учасники освітнього процесу про існування такого Плану?
- які заходи вживаються у закладі освіти, щоб запобігти проявам насильства та/або цькування?
- як реагує керівництво закладу та педагогічні працівники на можливі прояви насильства або цькування?
- тощо...

Відповідаючи на кожне з цих запитань, ми маємо використати інформацію, яку отримуємо з різних джерел та із застосуванням різних інструментів.

Вивчення документації покаже нам, що ми планували зробити і що зробили:

1. Стратегія розвитку закладу освіти. Чи передбачено створення захищеного від насильства освітнього середовища як одна з цілей нашого розвитку?

2. Річний план роботи. Чи передбачені в ньому заходи для досягнення цієї мети у закладі – і як вони виконуються?

3. План заходів із запобігання булінгу (цькування): чи є він у нас? Якщо немає – як його розробити? Якщо є – де і як він оприлюднений? Чи можуть з ним вільно ознайомитися учасники освітнього процесу? Як він виконується? Наскільки взагалі ми готові до вирішення подібних ситуацій?

4. Протоколи засідання педагогічної ради. Чи ставили ми питання запобігання булінгу (цькування) для розгляду на засіданнях педагогічної ради? Чи обговорювали їх з колегами? Які рішення ухвалювали? Як ці рішення виконували? Який результат, на думку колег, ми отримали?

Спостереження покаже нам, чи є у закладі стенди та інша наочність, які б доносили до дітей інформацію про їхні права та дії у випадку булінгу, що вони можуть зробити, якщо стануть об'єктом переслідувань або цькування, куди вони можуть звернутися, які телефони служби захисту дітей.

Опитування надасть величезний масив інформації про те, що насправді відбувається у закладі:

1. Опитування педагогічних працівників. Чи реагує керівництво закладу на повідомлення педагогічних працівників про випадки булінгу? Чи проводиться робота із навчання щодо визначення випадків булінгу, запобігання булінгу та можливих способів реагування? Чи брали участь педагогічні працівники у розробленні антибулінгової програми?

2. Опитування здобувачів освіти. Чи почувуються діти у закладі захищеними від проявів насильства та/або цькування? Чи звертаються вони за допомогою та/або захистом до школи

у разі таких випадків? До кого саме звертаються найчастіше? Яку допомогу їм надав заклад? Чи була ця допомога ефективною?

3. Опитування батьків. Чи вважають вони перебування дитини у школі безпечним та захищеним від можливих випадків насильства та/або булінгу (цькування)? У якому настрої дитина йде до школи та повертається додому? Наскільки, на їх думку, ефективно діє школа, щоб запобігати таким негативним проявам? Чи проводить заклад освіти профілактичну та просвітницьку роботу з цих питань? Наскільки ця робота ефективна? Що б батьки вважали за потрібне зробити, щоб діти почувалися більш захищено?

4. Спілкування із практичним психологом (соціальним педагогом) у форматі інтерв'ю. Чи долучався психолог до розроблення плану заходів із протидії булінгу (цькування)? Що саме робить психологічна служба для виявлення, реагування та запобігання булінгу (цькування)?

Питання для рефлексії:

1. У процесі само оцінювання якості освітньої діяльності закладу, які методи збору інформації доцільно використовувати?
2. Яка мета спостереження за освітнім середовищем? За навчальним заняттям?
3. Наведіть приклад використання інструментів для отримання інформації.

ТЕМА 8. ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

План

1. Державна підсумкова атестація
2. Зовнішнє незалежне оцінювання
3. Єдине фахове вступне випробування (ЄФВВ) та єдиний вступний іспит (ЄВІ)
4. Міжнародне дослідження PISA
5. Загальнодержавне моніторингове дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи»

Ключові слова: державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання, єдине фахове вступне випробування, єдиний вступний іспит, міжнародне дослідження PISA

Рекомендована література:

1. Міністерство освіти і науки України: [Електронний ресурс] // <https://mon.gov.ua/ua/>
2. Програма загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти "Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої (Наказ Міністерства освіти і науки України 29 грудня 2016 року N 1693): [Електронний ресурс] // освіти" https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS29671?an=18&ed=2018_03_20
3. Український центр оцінювання якості освіти: [Електронний ресурс] // <https://testportal.gov.ua>

1. Державна підсумкова атестація

Форма контролю відповідності освітнього рівня випускників ЗЗСО та закладів професійно-технічної освіти, що надають повну загальну середню освіту, державним вимогам. ДПА проводиться наприкінці навчального року, з навчальних предметів, перелік яких щороку визначається і затверджується Міністерством освіти і науки України.

Обов'язковою є атестація з української мови.

Учні початкової (4 клас) та основної (9 клас) школи з навчанням мовами національних меншин, які прибули з-за кордону і почали вивчати українську мову в поточному навчальному році, замість атестації з цього предмета можуть за заявою батьків та за рішенням педагогічної ради проходити атестацію з мови навчання.

ДПА проводиться у письмовій формі. Завдання для проведення атестації укладаються навчальними закладами відповідно до орієнтовних вимог до змісту атестаційних завдань, затверджених Міністерством освіти і науки України.

ДПА може проводитися у формі ЗНО. Результати ЗНО з трьох навчальних предметів зараховуються як результати державної підсумкової атестації за освітній рівень повної загальної середньої освіти для випускників старшої школи закладів загальної середньої освіти.

Результати ДПА визначаються за 12-бальною шкалою за загальними критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів. Бали, отримані за атестацію, виставляються окремо від річних балів. Результати ДПА заносяться у таблиць навчальних досягнень (4 клас), до свідоцтва про базову загальну середню освіту (9 клас), до атестата про повну загальну середню освіту (11 клас), і враховуються при визначенні середнього балу відповідного документа, а також при визначенні претендентів на нагородження золотою або срібною медаллю.

2. Зовнішнє незалежне оцінювання

Дослідження результатів навчання, здобутих на певному освітньому рівні, проведення моніторингу якості освіти, які здійснює Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО). Результати зовнішнього незалежного

оцінювання випускників системи повної загальної середньої освіти використовують для прийому до закладів вищої освіти та зараховують як оцінку за державну підсумкову атестацію.

Вперше ЗНО з української мови, математики та історії України відбулося у 2006 році. З 2016 року з використанням технологій ЗНО проходять вступні випробування до магістратури за спеціальністю «Право». Для визначення результатів ЗНО з кожного предмета встановлено «пороговий бал» – тобто кількість тестових балів, яку може набрати мінімально підготовлений абітурієнт. Учасники тестування, які не подолають «поріг», не зможуть використати результат зовнішнього оцінювання з цього предмета для вступу до закладів вищої освіти. Усі абітурієнти, результати яких будуть не нижчими від «порогового балу», отримають оцінку за шкалою 100-200 балів і матимуть право брати участь у конкурсному відборі під час вступу на навчання.

Зовнішнє оцінювання проводиться з метою забезпечення прав осіб на рівний доступ до вищої освіти та оцінювання відповідності результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, державним вимогам.

Участь у зовнішньому оцінюванні може взяти особа, яка має повну загальну середню освіту або здобуде її в поточному навчальному році та зареєструвалася відповідно до встановлених вимог.

Зовнішнє оцінювання проводиться щороку з використанням технологій педагогічного тестування. Завдання сертифікаційних робіт укладаються Українським центром відповідно до програм зовнішнього оцінювання з певних навчальних предметів.

Строки організації та проведення зовнішнього оцінювання, перелік навчальних предметів, з яких проводиться зовнішнє оцінювання, та мов національних меншин, якими здійснюється переклад текстів, визначаються наказами Міністерства освіти і науки України.

Учасникам зовнішнього оцінювання створюються рівні умови шляхом стандартизації процедур проведення зовнішнього оцінювання.

Для учасників з особливими освітніми потребами в пунктах зовнішнього оцінювання створюються особливі (спеціальні) умови для проходження оцінювання.

Результатом зовнішнього оцінювання є кількісна оцінка рівня навчальних досягнень учасника зовнішнього оцінювання.

Результати зовнішнього оцінювання використовуються:

- для визначення конкурсного бала під час відбору осіб, які вступають на навчання до закладів вищої освіти для отримання ступеня молодшого бакалавра, бакалавра (магістра і спеціаліста медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямувань) на основі повної загальної освіти;

- як оцінки за державну підсумкову атестацію за освітній рівень повної загальної середньої освіти;
- для визначення стану функціонування системи загальної середньої освіти та прогнозування її подальшого розвитку.

Результати з певного навчального предмета визначаються за:

- рейтинговою шкалою 100-200 балів – для усіх учасників, які подолали поріг «склав / не склав»
- критеріальною шкалою 1-12 балів – для учасників з числа випускників системи середньої освіти поточного навчального року, які обрали цей навчальний предмет для проходження державної підсумкової атестації у формі зовнішнього оцінювання.

Визначення тестового бала здійснюється на основі схем нарахування балів за виконання завдань сертифікаційної роботи, розроблених Українським центром для відповідного предмета, та схем оцінювання завдань відкритою форми з розгорнутою відповіддю.

Рішення про встановлення порога «склав / не склав» ухвалює експертна комісія з визначення рейтингової оцінки. З урахуванням встановленого порога «склав / не склав» здійснюється генерування таблиці за шкалою 100-200 балів.

Таблиці за шкалою 1-12 балів розробляються та ухвалюються експертною комісією з визначення оцінки рівня навчальних досягнень.

Офіційне оголошення результатів зовнішнього оцінювання здійснюється шляхом їх розміщення на інформаційних сторінках учасників зовнішнього оцінювання:

- з української мови і літератури, математики, історії України, англійської, іспанської, німецької, французької мов – не пізніше ніж через 25 календарних днів після проведення зовнішнього оцінювання із зазначених предметів;
- з інших предметів – не пізніше ніж через 14 календарних днів.

Результати зовнішнього оцінювання у вигляді рейтингових оцінок за шкалою 100-200 балів передаються Українським центром до відповідного реєстру в Єдиній державній електронній базі з питань освіти.

3. Єдине фахове вступне випробування та єдиний вступний іспит

Єдине фахове вступне випробування (ЄФВВ) та **єдиний вступний іспит (ЄВІ)** – це форма вступного випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра на основі здобутого ступеня вищої освіти (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста).

ЄФВВ та ЄВІ проходять із використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання.

ЄФВВ передбачає виконання тесту з права та загальних навчальних правничих компетентностей.

ЄВІ – це тестування з іноземної мови (англійської, німецької, французької або іспанської).

Уперше вступні випробування для здобуття ступеня магістра за спеціальністю «Право» з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання учасники проходили 2016 року. Тоді іспити було проведено лише у п'яти містах України – Києві, Львові, Одесі, Полтаві та Чернівцях. Дев'ять університетів країни, які долучилися до експерименту, здійснювали прийом до магістратури випускників-бакалаврів на підставі результатів єдиного іспиту, формат проведення якого був максимально наближений до незалежного оцінювання випускників закладів загальної середньої освіти.

Вже 2017 року всі охочі здобути ступінь магістра за спеціальністю 081 «Право» проходили єдине фахове вступне випробування. Тоді воно містило три блоки:

перший блок – тестування із загальних навчальних правничих компетентностей: аналітичне, критичне й логічне мислення (ТЗНПК);

другий блок – тестування із шести базових юридичних (правничих) дисциплін: конституційне право, адміністративне право, цивільне право, цивільне процесуальне право, кримінальне право, кримінальне процесуальне право (Право);

третій блок – тестування з іноземної мови (англійської, німецької або французької) (Іноземна мова).

2018 року було значно розширено перелік спеціальностей, вступ на які відбувався на основі вступних випробувань із застосуванням процесів ЗНО, також змінено специфіку тестування. Відтак вступники на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право» проходили єдине фахове вступне випробування і складали єдиний вступний іспит (ЄФВВ та ЄВІ).

Вступники до магістратури за спеціальностями галузей знань «Гуманітарні науки» (крім спеціальності «Філологія»), «Соціальні та поведінкові науки», «Журналістика», «Право», «Сфера обслуговування», «Міжнародні відносини» складали єдиний вступний іспит (ЄВІ).

У 2019 році всі, хто вступав на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право» складали ЄФВВ та ЄВІ.

Для вступу для здобуття ступеня магістра за спеціальностями 027 «Музезнавство, пам'яткознавство», 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальностями галузей знань 03 «Гуманітарні

науки» (крім спеціальності 035 «Філологія»), 04 «Богослов'я», 05 «Соціальні та поведінкові науки», 06 «Журналістика», 07 «Управління та адміністрування», 12 «Інформаційні технології», 24 «Сфера обслуговування», 28 «Публічне управління та адміністрування», 29 «Міжнародні відносини» (крім спеціальності 293 «Міжнародне право») учасники склали єдиний вступний іспит з іноземної мови.

4. Міжнародне дослідження PISA

PISA (Programme for International Student Assessment, Програма міжнародного оцінювання учнів) – міжнародне дослідження якості освіти, яке започаткувала у 1997 році та координує Організація з економічного співробітництва та розвитку ([OECD](#)). PISA надає доказові дані про якість освіти, допомагаючи урядам країн світу змінювати освітні політики там, де це потрібно.

Як проводять дослідження?

Дослідження проводиться раз на три роки, починаючи з 2000-го. У ньому беруть участь 15-річні підлітки, оскільки саме в цьому віці у більшості країн світу закінчують здобуття обов'язкової освіти.

Базова кількість учасників вибірки дослідження становить близько 5 000 осіб, при цьому точна кількість є різною з огляду на дослідницькі потреби кожної країни.

PISA не перевіряє, чи засвоїли учні зміст освітньої програми, а оцінює, наскільки учні здатні використовувати здобуті знання, уміння та навички в реальному житті. Інструментом для цього слугують тести – вони визначають, наскільки учні володіють трьома ключовими компетентностями (грамотностями):

- читацькою,
- математичною,
- природничо-науковою.

Кожне дослідження PISA має провідну компетентність, яка досліджується глибше за інші. Для PISA-2018 це була читацька грамотність, для PISA-2021 провідною стане математична, для PISA-2024 – природничо-наукова компетентність. Таким чином, один повний цикл дослідження PISA триває 9 років.

PISA має певний підхід до змісту когнітивної частини дослідження. У кожному циклі програми розробляються нові тестові завдання, які дозволяють більш точно та глибоко вивчити навчальну успішність учнів. Розробниками тестових завдань є представники понад 40 країн світу. Вони співпрацюють для отримання тестових завдань, які відповідають програмі

дослідження, а також максимально висвітлюють особливості освітніх систем різних частин світу.

PISA також вивчає освітній контекст. Окрім тестових завдань, PISA використовує так звані контекстні опитувальники, які дозволяють зібрати фонові дані про учнів. За допомогою анкетування учнів/студентів, учителів/викладачів, керівників закладів освіти, батьків дослідження збирає дані та вивчає фактори, які впливають на успішність підлітків. З-поміж таких факторів – соціально-економічний стан, мотивація і задоволення від навчання, кваліфікація вчителів, зміст освітніх програм, кількість часу на навчання, залученість батьків до участі в житті закладу освіти, загальні цінності особистості тощо.

Україна у PISA

У 2018 році Україна вперше взяла повноцінну участь у дослідженні. Українські підлітки у віці 15 років, які взяли участь у PISA, під час дослідження навчалися у старших класах різних закладів загальної середньої освіти, на 1-му курсі закладів вищої освіти I–II рівнів акредитації або у професійно-технічних закладах освіти.

Основний висновок із результатів України – реальна потреба в реформі «Нова українська школа» та системних змінах шкільної освіти, які вона пропонує.

Оскільки PISA-2018 показала проблему із математичною грамотністю в школярів, 2020-2021 навчальний рік буде оголошено Роком математики в Україні. Це допоможе привернути увагу суспільства до розвитку математичної грамотності не лише у школярів, а й у всіх громадян України.

Розпочато підготовку до проведення PISA-2021. Під час нового дослідження планується участь України в пілотуванні розділу «Креативне мислення» та залучення до тестування дітей з особливими освітніми потребами. Планується, що, на відміну від дослідження 2018 року, учасники PISA-2021 в Україні проходили тестування вже за допомогою комп'ютерів.

Що дає участь у PISA?

Завдяки участі у PISA країни отримують:

- дані про сформованість читацької, математичної та науково-природничої грамотності у 15-річних підлітків;
- характеристику освітнього середовища, умов життя і навчання підлітків;
- індикатори, що вказують на динаміку результатів країн-учасниць;
- дані про досвід інших країн-учасниць PISA.

Ця інформація дає можливість глибоко проаналізувати ситуацію та на основі конкретних даних приймати рішення про розвиток освіти та зміни в освітній політиці.

У 2016 році Україна вперше долучилася до Програми міжнародного оцінювання учнів – PISA. Програма має на меті порівняти освітні системи близько 80 країн світу через вимірювання компетентностей учнів із читання, математики та природничих дисциплін, прямо не пов'язаних з оволодінням шкільними програмами. Крім того, велика увага у дослідженні PISA приділяється вивченню факторів, що впливають на успішне навчання учнів.

Дослідження PISA проводиться кожні три роки, починаючи з 2000 року, шляхом тестування навичок і знань 15-річних учнів. Вважається, що в більшості країн саме в цьому віці учні закінчують основну школу, і постають перед вибором професії і загалом майбутнього життєвого шляху. Однак PISA не перевіряє рівня навчальних досягнень учнів, натомість оцінює наскільки учень зможе використовувати знання й уміння, отримані в школі, за можливих життєвих труднощів і викликів.

Читацька грамотність визначається як здатність особи до широкого розуміння тексту, пошуку нової інформації, її відтворення та використання, інтерпретації змісту й формулювання власних умовиводів, осмислення й оцінювання змісту та форми тексту тощо.

Математична грамотність – це здатність особи до визначення й усвідомлення ролі математики в сучасному світі, надання добре обґрунтованих суджень, уміння використовувати математику в особистих цілях і в суспільному житті.

Природничо-наукова грамотність передбачає уміння пояснювати наукові явища, робити обґрунтовані висновки про них, усвідомлювати вплив науки і технологій на зміну матеріального, інтелектуального й культурного середовищ.

Крім оцінки предметних компетентностей, метою PISA також є визначення чинників, що впливають на рівень навчальних досягнень учнів у світі. Саме тому учасники Програми заповнюють анкету, що досліджує різноманітні аспекти їхнього життя. Ідеться про такі чинники, як міграційні процеси, гендерна політика, соціально-економічний стан, піклування і підтримка з боку батьків, навчання в ранньому дитинстві, мотивації до навчання, а також здатності регулювати свою власну навчальну поведінку, залучення до читання, інтерес до математики або задоволення від науки, повага до інших.

Також відповідні анкети заповнюють і адміністрації закладів, у яких навчаються учні, залучені до тестування. Мета такого анкетування – дослідити вплив на результати тестування учнів таких чинників як кваліфікація вчителів, навчальні плани, методики викладання, час на навчання та навчальні можливості як всередині школи, так і поза її межами, контроль якості шкільних процесів, лідерство та шкільне управління, залучення батьків до участі в шкільному житті, мікроклімат у школі,

загальні цінності, очікування високих досягнень, взаємодія та взаємна підтримка тощо.

Дослідження PISA здійснюється в три етапи (підготовчий, пілотний, основний). Під час підготовчого етапу відбувається переклад та адаптація тестових матеріалів, а також анкет для опитування учнів та адміністрацій закладів освіти. Пілотний передбачає апробацію завдань та інструментарію дослідження до контексту країн-учасниць. В основний період проводиться тестування, підготовка міжнародного та національного звітів.

Участь України в дослідженні PISA має кілька важливих аспектів. Зокрема, отримання об'єктивної інформації про готовність молодих громадян до повноцінного життя в сучасному суспільстві відповідно до міжнародних стандартів; розуміння чинників, які впливають на ефективність освіти в країні; можливість приймати рішення та формувати національну освітню політику на основі реальних даних про стан вітчизняної системи освіти. Крім того, завдання PISA та методологія оцінювання їхнього виконання слугуватимуть практичним орієнтиром для освітян у становленні компетентнісної парадигми освіти в Україні.

В Україні відповідальність за організацію та проведення дослідження PISA покладено на Український центр оцінювання якості освіти. Національним координатором проекту є Тетяна Вакуленко, заступник директора Українського центру.

Виконання завдань дослідження щодо створення вибірки учасників покладено на Інститут освітньої аналітики. До участі в проекті PISA–2018 на різних етапах його підготовки й проведення залучені фахівці Національної академії педагогічних наук України, аналітичного центру CEDOS, Інституту модернізації змісту освіти, інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Детальну інформацію про PISA – рамкові матеріали, зразки завдань попередніх циклів, новини про стан підготовки до проведення дослідження в Україні – розміщено на офіційному сайті Програми в Україні: pisa.testportal.gov.ua.

5. Загальнодержавне моніторингове дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи»

У 2016 році в Україні було розпочато підготовку до проведення першого циклу масштабного загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи». Заплановано, що наступні цикли будуть проходити через кожні два роки (у 2020, 2022 та 2024 роках).

Важливість цього дослідження складно переоцінити, зважаючи на те, що саме ним, можна сказати, покладено початок формуванню в нашій країні цілісної системи моніторингу якості різних рівнів освіти, яка поступово охопить базову й повну загальну середню освіту, а далі й вищу. Необхідність формування цієї системи зумовлена кардинальними змінами, які відбуваються як на рівні загальної середньої освіти у зв'язку з втіленням у життя Концепції «Нової української школи», так і на рівні вищої освіти, де теж відбуваються трансформаційні процеси, пов'язані з реалізацією на практиці положень нових законів «Про освіту» та «Про вищу освіту».

Підготовкою моніторингового дослідження займалися кілька установ, а саме Український центр оцінювання якості освіти, Національна академія педагогічних науки України, Державна установа «Інститут освітньої аналітики», Благодійний фонд «Інститут розвитку освіти». Крім того, до проекту долучилися міжнародні експерти й десятки вітчизняних фахівців – науковців, методистів, викладачів, учителів із цілої низки провідних закладів загальної середньої та вищої освіти. Ці фахівці ввійшли до складу робочої групи з розроблення концепції, програмних документів й підготовки тестових матеріалів для моніторингу.

У 2016-2017 роках робочою групою було підготовлено засадничі документи дослідження (концепцію, програму дослідження, специфікації тестів та анкет) та розроблено відповідно до них тестовий інструментарій, що був ретельно опрацьований експертами й пройшов пілотування на репрезентативних вибірках учнів 4-5 класів (майже 6 000 учнів із понад 100 закладів освіти) навесні та восени 2017 року.

Завдяки цьому для основного етапу першого циклу моніторингового дослідження було підготовлено якісні, чітко калібровані тестові матеріали для виявлення читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи, а також анкети для опитування учнів і вчителів, які навчають їх. Крім того, упродовж 2017 року було напрацьовано чітку технологію організації й проведення моніторингового дослідження (формування вибірки учасників, проведення операційних тестувань та анкетувань у закладах освіти, а також визначення результатів моніторингу).

На основі розроблених матеріалів із 15 квітня по 16 травня 2018 року в 366 закладах загальної середньої освіти (у 486 четвертих класах) в усіх регіонах держави було проведено операційне тестування й анкетування, у якому взяли участь близько 10 000 учнів.

Дані, отримані за підсумками дослідження, дадуть можливість визначити рівень сформованості читацької та математичної компетентностей у випускників початкової школи, які вчилися за старим Державним стандартом початкової освіти й старими навчальними програмами. Ця інформація в наступних циклах дослідження буде

використана для порівняльного аналізу показників, визначення тенденцій і змін, що матимуть місце в результаті запровадження нещодавно затвердженого нового Державного стандарту та нових програм, прийнятих на його основі. Крім того, дані тестування будуть використані для з'ясування залежності результатів навчання в початковій школі від соціально-економічних факторів, інформація про які збиратиметься під час анкетування.

Питання для рефлексії:

1. Коли проводиться ДПА?
2. Визначте переваги та недоліки ЗНО.
3. Навіщо складати ЄФВВ та ЄВІ?
4. На що спрямоване дослідження PISA?
5. Що дає участь у PISA?

ТЕМА 9. ПІДСИСТЕМА МЕНЕДЖМЕНТУ ДЕРЖАВНОЇ І СУСПІЛЬНОЇ ЦІННОСТІ ЗВО ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

План

1. Міжнародні програми з оцінювання діяльності ЗВО.
2. Всеукраїнський рейтинг ЗВО.
3. Менеджмент державної і суспільної цінності ЗВО засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: *вебметричний рейтинг, академічний рейтинг, база даних Scopus, проект «Компас», інтернет-форум, віртуальні групи, інформаційно-аналітична система управління.*

Рекомендована література:

1. *Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: Кол. монографія / Г.В. Єльнікова, Т.А. Борова, О.М. Касьянова, Г.А. Полякова та ін. / За загальною редакцією Г.В. Єльнікової. — Чернівці : Технодрук, 2009. — 572 с.*
2. *Боровкова Т.И., Морев И.А. Мониторинг развития системы образования. Часть 1. Теоретические аспекты. Учебное пособие / Т.И. Боровкова, И.А. Морев. — Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2004. — 150 с. (электронный ресурс)*
3. *Боровкова Т.И., Морев И.А. Мониторинг развития системы образования. Часть 2. Практические аспекты. Учебное пособие / Т.И. Боровкова, И.А. Морев. — Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2004. — 134 с. (электронный ресурс)*
4. *Віткін Л., Хімичева Г. Методика оцінювання якості ключових процесів підготовки випускника ВНЗ / Л. Віткін, Г. Хімичева // Вісник Київського університету технологій та дизайну. — 2004. — № 1. — С. 123–128*
5. *Карпенко Д.С., Карпенко О.М., Шлихунова Е.И. Автоматизированная система мониторинга — эффективное усвоение знаний и качества тестовых заданий / Д.С. Карпенко, О.М. Карпенко, Е.И. Шлихунова // Информатизация образования. — 2001. — № 2. — С. 69–85*
6. *Кузьмінський А.І., Єфіменко В.І. Тест навчальних досягнень особистості як*

засіб педагогічного вимірювання: Навчальний посібник для викладачів ВНЗ, вчителів ЗОШ / А.І. Кузьмінський, В.І. Єфименко. — Черкаси : Видавничий відділ Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2002. — 64 с. (Електронний ресурс)

7. Стандарт ДСТУ ISO 9004–2001 Системи менеджменту якості — Настанови щодо поліпшення показників.

8. Шкарин В., Буланов Г. Внутривузовское управление качеством обучения / В. Шкарин, Г. Буланов // Высшее образование в России. — 2002. — № 5. — С. 29–33

1. Міжнародні програми з оцінювання діяльності ЗВО

На шляху становлення та розвитку закладів вищої освіти України постає питання інформатизації навчального процесу, зокрема один із варіантів — це запровадження цифрового університету.

Цифровий університет асоціюється із віртуальним середовищами, для підтримки навчального процесу в режимі on-line, а також дає можливість імітувати традиційні технології організації адміністративного управління навчальним закладом засобами ІКТ.

До складу цифрового університету можна віднести:

- публічний web-сайт;
- цифрова бібліотека;
- система електронного навчання;
- корпоративний портал;
- студентський портал;
- інформаційно-аналітична система управління освітнім процесом

ЗВО.

В рамках написання цього посібника авторів цікавить саме останній пункт цього переліку, тому що запровадження інформаційно-аналітичної системи дає широку можливість здійснення неперервного моніторингу фактично всього едукативного процесу, і, зокрема, моніторинг навчальної діяльності. Однак поговоримо зараз про вже існуючі системи, які дозволяють визначати і визначають рейтинг закладів освіти на міжнародному рівні.

Яскравим прикладом такого сервісу виступає ВебOMETричний рейтинг.

Рейтинг складають з 2004 року і публікують двічі на рік (у червні та січні). Його складає лабораторія кіберметрики (Cybermetrics Lab) Національної дослідницької ради Іспанії (National Research Council, CSIC), яка діє при Міністерстві освіти Іспанії. Рейтинг починався з аналізу 6000 університетів у 2004 році, на сьогодні аналізують 20000 закладів вищої освіти і визначають їхнє місце відповідно до ступеня представлення в Інтернеті, застосовуючи свою власну методологію оцінки.

Методологію здійснення рейтингу розроблено за методикою, яка базується на Берлінських принципах визначення рейтингу закладів вищої освіти (*Berlin Principles on Ranking of Higher Education Institutions*), які розробило ЮНЕСКО.

Об'єктом аналізу є домен (частина простору ієрархічних імен мережі Інтернет, що обслуговується групою серверів доменних імен (DNS-серверів) та централізовано адмініструється) академічної інституції. Не враховують інституції, які не мають власного незалежного веб-домену. Спочатку аналізують лінки. Під час аналізу враховують кількість сторінок вебсайту (розмір) та кількість зовнішніх лінків, які містять посилання на цей вебсайт (видимість) у співвідношенні 1:1 (розмір до видимості). Це співвідношення використовують для визначення місця вебсайтів, додаючи до компонента «розмір» ще два параметри — кількість документів та кількість публікацій. Кількість документів вимірюють шляхом підрахунку кількості цінних файлів у веб-домени університету, а кількість публікацій відповідної інституції можна знайти в базі даних Google Академія.

Таблиця 4. Параметри здійснення рейтингу за версією Webometrics ranking of world's universities

№	Параметр	Опис	Частка
1	Розмір SIZE	Кількість сторінок, яку надають чотири пошукових ресурси — Google, Live Search, Exealed	20 %
2	Видимість VISIBILITY	Кількість унікальних зовнішніх лінків, які містять посилання на вебсайт університету (інформацію надає компанія Yahoo на конфіденційній основі). На думку авторів, кількість таких лінків свідчить про видимість університету і важливість опублікованих матеріалів (велика частина таких лінків служить подібно до цитування в бібліографії)	50 %
3	Цінні файли RICH FILES	Кількість присутніх на сайті університету файлів у таких форматах: Adobe Acrobat (.pdf), Adobe PostScript (.ps), Microsoft Word (.doc) та Microsoft Powerpoint (.ppt) (ці дані також отримують завдяки Google, Yahoo Search, Live Search та Exalead). Зазвичай ці формати автори використовують для написання та публікації своїх робіт. Присутність великої кількості документів у таких форматах на вебсайті університету свідчить про те, що там зберігаються не тільки адміністративні матеріали, але й наукові публікації.	15 %
4	Цитованість SCHOLAR	Google Академія (анг. Google Scholar) надає інформацію про кількість наукових матеріалів та їхню цитованість для кожного академічного домену. Враховують публікації, звіти та інші академічні матеріали.	15 %

Згідно даних вебметричного сайту <http://www.webometrics.info> станом на січень 2012 року, до то 10 ЗВО України ввійшли наступні ЗВО. На даними поданими на сайті можна побачити позицію ЗВО в світовому

рейтингу й конкретні цифрові коефіцієнти кожного університету за вищезазначеними критеріями.

WORLD RANK	UNIVERSITY	POSITION			
		SIZE	VISIBILITY	RICH FILES	SCHOLAR
957	National Technical University of Ukraine Kiev Polytechnic Institute	929	3,154	940	561
1248	Lviv Polytechnic National University	1,861	4,263	1,236	781
1747	National Pedagogical University MP Dragomanova	79	1,519	3,443	2,375
1922	National Aviation University (Kiev International University of Civil Aviation) (1)	2,979	1,615	4,064	2,176
1934	National Taras Shevchenko University of Kyiv	725	11,925	657	874
2105	Ivan Franko National University of Lviv (1)	6,986	8,684	2,155	1,146
2188	Donetsk National Technical University	1,743	4,091	1,817	2,057
2359	Sumy State University	471	7,255	585	1,957
2402	Donetsk State Medical University (1)	5,829	2,396	3,629	2,367
2437	Odessa National I I Mechnikov University	4,198	3,510	3,365	2,153
2530	East Ukrainian National University	5,041	3,085	4,806	2,248
2829	Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych (1)	3,594	12,009	3,645	1,366
2922	Cherkassy State University	7,468	1,285	7,885	4,639
3169	Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University	2,351	4,785	5,765	2,638
3320	National University of Shipbuilding Admiral Makarov	5,518	6,101	3,505	2,247
3369	Nezhinskii State University Nikolai Gogol	6,655	3,350	9,045	2,833
3521	Zaporizhzhya National University	1,145	9,705	1,028	2,200

Рис. 6. Рейтинг університетів України за версією Webometrics ranking of world's universities

Існує **Академічний рейтинг університетів світу** (Academic Ranking of World Universities *англ.* ARWU) складається в Інституті вищої освіти Університету Шанхай Цзяотун (*англ.* Shanghai Jiao Tong University). Методологія ранжування ЗВО здійснюється за формулою, яка враховує:

- випускників-лауреатів Нобелівської премії або Медалі Філдса (10 %);
- співробітників-лауреатів Нобелівської або Філдсовської премії (20 %);
- часто цитованих дослідників у 21 категорії» (20 %);
- статті, опубліковані в журналах Nature або Science (20 %);
- індекси цитування для природничих і гуманітарних наук Інституту наукової інформації (Institute for Scientific Information, ISI) Science Citation Index і Social Sciences Citation Index, а також індекси провідних журналів Arts and Humanities Citation Index (20 %);
- розмір університету (10 %).

Існує рейтинг кращих університетів світу за версією *організації QS* (QS World University Ranking) Методологія рейтингу організації QS визначалася з урахуванням наступних параметрів: академічна репутація закладу (40 %); відсоток працевлаштування студентів з отриманої спеціальності (20 %); кількість посилань на роботи, виконані співробітниками ЗВО, в роботах інших вчених (20 %); кількість викладачів, що припадає на одного студента (20 %) і частка іноземців серед студентів вузу (10 %).

В останніх приведених вебметричних сервісах присутні лише два ЗВО з країн пострадянського простору це: Московський державний університет імені М. В. Ломоносова та Санкт-Петербурзький державний університет.

Існуючі рейтинги використовують різні коефіцієнти для вимірювання діяльності ЗВО. Цифри беруться з статистики, загальнодоступної інформації або спеціальних анкет і опитувань серед студентів або викладачів. Мабуть, немає жодної існуючої сьогодні методології дослідження, яка не піддавалася б критиці. Як правило, критикуються технологічний і методологічний аспекти рейтингів — вибір коефіцієнтів, їх вимір і адекватність їх оцінки. Найбільш часто звучать звинувачення в непропорційній вазі того або іншого параметра дослідження, наприклад, в більшій «вазі» природних наук, біомедицини та технологій, кількості публікацій англійською мовою і традиційних методів проведення досліджень. Через малу чисельність і важкодоступність статистики про викладання, якість навчання та послуг для студентів, основну увагу в міжнародних рейтингах приділяється дослідницьким даними і експертними оцінками.

Однак, незважаючи на критику і протести, суспільство розуміє, що порівняння вузів на національному та міжнародному рівні необхідно і корисно. Воно потрібне для студентів, їх батьків, інвесторів. Необхідно проводити нові дослідження і виробляти нові стратегії проведення таких порівнянь з урахуванням позитивних і негативних сторін вже існуючих рейтингів.

2. Всеукраїнський рейтинг ЗВО

Рейтинг закладів вищої освіти України за показниками наукометричної бази даних Scopus.

База даних Scopus містить понад 46,6 млн. реферативних записів про публікації з 18 тис. найбільш інформативних журналів 5 тис. видавництв (детальніше про базу даних). Наукометричний апарат Scopus забезпечує облік публікацій науковців і установ, у яких вони працюють та статистику їх цитованості. Нижче наведено наукометричні показники закладів вищої

освіти України, впорядкованих за h-індексом (h — кількість статей, на які є посилання в понад h публікаціях), а в його межах за кількістю цитувань.

В межах діяльності МОН України існує розробка діяльності *проекту «Компас»*, у рамках якого формується загальнонаціональний рейтинг закладів вищої освіти України на основі оцінок випускників та роботодавців. Проект діє за участі кафедри ЮНЕСКО «Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика» (Україна, <http://www.euroosvita.net>) на підставі Меморандуму з центром UNESCO-CEPES (<http://www.cepes.ro>) і розпочинає підготовку з визначення рейтингів університетів України «Топ-200 Україна» у 2012 році.

3. Менеджмент державної і суспільної цінності ЗВО засобами інформаційно-комунікаційних технологій

За останні роки в системі вищої освіти України проведена значна робота з інформатизації навчальної діяльності у ЗВО, що створює передумови для якісно нового етапу впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту взагалі, та забезпечення моніторингових досліджень зокрема: накопичено певний практичний досвід створення і використання у ЗВО інформаційних технологій навчального призначення різного рівня — від автоматизованих систем управління (АСУ), інформаційно-аналітичних систем управління (ІАСУ) діяльністю ЗВО до багатофункціональних комплексів Intranet і освітньо-наукових порталів.

Моніторинг ЗВО, що враховує специфічні параметри державної та суспільної цінності, повинен допускати можливість безпосередньої участі кожного зацікавленого представника громадськості в управлінні закладів освіти. В основі такої моделі управління лежить використання сучасних інформаційних технологій і широке застосування можливостей комп'ютерних мереж. В Інтернеті в даний час використовуються інструменти, які дозволяють одержувати, реєструвати, обробляти дані, отримані від користувачів. До таких інструментів належать вебметричний рейтинг, веб-форуми, веб-опитування, тестінг тощо. Розміщені на веб-сайтах, ці інструменти дозволяють забезпечити врахування думки кожного зацікавленого відвідувача. Таким чином, для врахування думки членів громадськості така модель є прямою системою. Недоліком цієї моделі є те, що процедура прийняття рішення в такій постановці не так очевидна.

Реалізація сучасних моделей державно-суспільної взаємодії в управлінні ЗВО заснована на формуванні інформаційного середовища моніторингу освіти. Інформаційна среда моніторингу освіти ЗВО визначається як сукупність суб'єктів моніторингу (абітурієнтів, студентів, випускників, викладачів, адміністрації ЗВО), технічних і програмних

засобів зберігання, передачі та обробки інформації, що забезпечують постійне автоматизоване нагромадження знань про суб'єкта моніторингу. Основна мета інформаційного середовища — залучення зацікавлених користувачів до безпосередньої участі в житті ЗВО, яке має виражатися в прямому, рівноправному і постійному обміні інформацією.

Завдання інформаційного середовища формулюються таким чином:

- забезпечення постійного каналу передачі структурованої інформації від зацікавлених користувачів (респондентів) в інформаційну систему ЗВО;
- забезпечення зберігання отриманої інформації;
- забезпечення обробки отриманої інформації;
- представлення отриманої інформації респондентам і керівництву ЗВО;
- забезпечення обговорення обробленої інформації респондентами, інформації середовища з керівництвом ЗВО;
- спільне прийняття рішень.

Основна відмінність інформаційного середовища моніторингу освіти від наявних у кожному ЗВО веб-сайтів полягає в забезпеченні каналу передачі інформації від зацікавлених груп користувачів (абітурієнтів, студентів, випускників, викладачів) в середу. З точки зору інструментарію відмінність інформаційного середовища моніторингу від веб-сайту полягає в широкому використанні засобів, що дозволяють передавати інформацію від користувачів в середу і між користувачами. До таких інструментів для врахування думки користувачів ставляться добре зарекомендували себе в Інтернеті: форуми; опитування; тестування; сховища даних інформаційного середовища; вебметричні сайти тощо.

Інформаційна середа моніторингу освіти включає такі елементи:

Формування інформаційного середовища моніторингу освіти ЗВО може відбуватися в кілька етапів. До цього будуть залучатися викладачі ЗВО для організації тематичних розділів, що відповідають основним напрямкам підготовки спеціалістів. Ці викладачі будуть залучатися, в якості допоміжних учасників проекту. Максимальна кількість залучених викладачів має відповідати кількості навчальних дисциплін ЗВО. Мінімальна кількість, достатня для нормального функціонування інформаційного середовища достатньо по одній людині з кожного структурного підрозділу. Адреса-приклад інформаційного середовища університетів: www.ismo.ru, <http://www.kubg.edu.ua/>, <http://www.nau.edu.ua> тощо. Поряд з тестуванням виконуються основні роботи по формуванню інформаційного середовища.

Основні відмінності інформаційного середовища моніторингу ЗВО від відомих моделей полягають у наступному. Використання сучасних

інформаційних технологій при реалізації основних функцій управління дасть синергетичний ефект внаслідок залучення в основні процеси вузу широких мас громадськості, що призводить до прискорення процесу модернізації освіти в результаті підвищення інформованості органів управління ЗВО щодо безупинно мінливих потреб.

Основна сфера використання результатів роботи — вища професійна освіта. Залучення за допомогою інформаційного середовища в основні процеси ЗВО представників довузівської громадськості (абітурієнтів, батьків, вчителів) і після вузівської громади (випускників, слухачів центру підвищення кваліфікації, керівників підприємств, працівників служби зайнятості тощо), може вплинути на основну загальну, середню загальну, початкову професійну, середня, вища і фундаментальну наукову, професійну освіту.

Від себе додамо: використання зазначеної системи дає можливість в контексті моніторингу навчальної діяльності гнучко оперувати результатами проведених моніторингових і контрольно-діагностичних робіт. При чому робити гнучкий аналіз в різних вибірках даних (студент, дисципліна семестр, курс, спеціальність тощо).

Питання для рефлексії:

- 1) Що таке «Компас»?
- 2) Дайте характеристику для академічного рейтингу університетів світу?
- 3) Проаналізуйте й складіть схему критеріїв класифікацій вебометричних сервісів.
- 4) Визначте функції моніторингу рейтингу ЗВО за версією *Scopus*.
- 5) Сформулюйте 5 питань до теми «Використання інформаційного середовища для моніторингу значущості ЗВО» на порівняння, аналіз, оцінювання процесів які використовуються в системі.
- 6) В чому полягає технологія використання інформаційно-аналітичної системи управління?

ТЕМА 10. ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ СУБ'ЄКТИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ

План

1. Міністерство освіти і науки України.
2. Національне агентство з якості вищої освіти
3. Державна служба якості освіти України.
4. Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики».
5. Український центр оцінювання якості освіти.

Ключові слова: Міністерство освіти і науки України, Національне агентство з якості вищої освіти, Державна служба якості освіти України, Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики», Український центр оцінювання якості освіти.

Рекомендована література:

1. Державна наукова установа: [Електронний ресурс] // «Інститут освітньої аналітики» <https://iea.gov.ua>
2. Державна служба якості освіти України: [Електронний ресурс] // <http://www.sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/>
3. Міністерство освіти і науки України: [Електронний ресурс] // <https://mon.gov.ua/ua>
4. Національне агентство з якості вищої освіти: [Електронний ресурс] // <https://naqa.gov.ua>
5. Український центр оцінювання якості освіти: [Електронний ресурс] // <https://testportal.gov.ua>

1. Міністерство освіти і науки України

Міністерство освіти і науки України (*МОН України*) — центральний орган виконавчої влади України.

Є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (моніторингу, контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форм власності.

Структура:

Центральний апарат

Департамент загальної середньої та дошкільної освіти

- Відділ взаємодії з місцевими органами виконавчої влади та самоврядування
- Відділ прогнозування розвитку середньої освіти
- Відділ дошкільної, початкової та спеціальної освіти
- Відділ природничо-математичної та технологічної освіти
- Відділ суспільно-гуманітарної освіти
- Сектор сприяння освіти рідною мовою

Департамент професійно-технічної освіти

- Відділ професійної підготовки робітничих кадрів
- Відділ нормативного забезпечення професійно-технічної освіти
- Відділ моніторингу та організаційної роботи
- Відділ позашкільної освіти, виховної роботи та захисту прав дитини

Департамент вищої освіти

- Відділ моніторингу вищої освіти

- Відділ гуманітарної освіти
- Відділ педагогічної освіти
- Відділ природничої та технічної освіти
- Сектор післядипломної освіти
- Сектор освіти військових формувань і правоохоронних органів
- Сектор підготовки молодших спеціалістів

Повноваження МОН

Найголовнішою функцією МОН є формування та реалізація державної політики у сфері освіти і науки. У веденні міністерства також всебічне курування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансфер, тобто передача, технологій; забезпечення державного нагляду за діяльністю і суто закладів освіти всіх форм власності, і підприємств, установ та організацій, які надають освітні послуги або виступають посередниками у їх наданні. Це якщо визначати у широкому сенсі. Насправді ж функціонал відомства є набагато ширшим за це стисле визначення.

На МОН покладені:

- розробка стратегії розвитку та форматів вітчизняної освіти, інших стратегічних документів, відповідних державних цільових програм, участь у їх реалізації та надання методичних рекомендацій, і все це – з неухильним збереженням та захистом національних інтересів;
- нормативно-правове забезпечення функціонування системи освіти;
- збір та обробка освітньої статистики, її аналіз та подальші прогнози;
- міжнародне співробітництво у сфері освіти і науки;
- формування пропозицій про обсяг та подекуди розподіл освітніх субвенцій та державного фінансування різних видів освіти і стипендійного фонду;
- визначення державних пріоритетів з підготовки та перепідготовки освітян; їх сертифікація та підвищення їхньої кваліфікації;
- розробка та затвердження умов прийому до закладів освіти; умов провадження освітньої діяльності, її ліцензування та перевірка;
- затвердження порядку проведення інституційного аудиту закладів освіти, акредитації типових освітніх програм та інших заходів контролю якості освіти тощо.

2. Державна служба якості освіти — центральний орган виконавчої влади України в галузі освіти.

Відповідно до нового Закону «Про освіту», Служба призначена допомагати закладам освіти підвищити її якість, сформувати довіру суспільства, гарантувати якість освіти.

Про реорганізацію рішенням Уряду Державної інспекції закладів освіти шляхом перетворення у Державну службу якості освіти стало відомо

6 грудня 2017 року. Таке реформування відбувається згідно з новим Законом «Про освіту», який передбачає впровадження нових підходів до реалізації та контролю за якістю освіти в Україні.

Процес перетворення розпочався 17 січня 2018 року.

Положення про Службу було затверджене Кабміном 14 березня 2018 року.

Рішення про створення територіальних органів ухвалене 7 листопада 2018 року.

Роль і повноваження

Новий орган матиме набагато більше повноважень, які дадуть змогу здійснювати контроль за якістю освіти.

До зони відповідальності Державної служби якості освіти потраплять заклади дошкільної, позашкільної, загальної середньої та професійно-технічної освіти. Питаннями вищої освіти займається Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, створене 2014 року.

ДСЯО матиме повноваження:

- здійснювати інституційний аудит закладів освіти;
- надавати рекомендації закладам освіти щодо організації та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- акредитувати громадські фахові об'єднання та інші юридичні особи, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладів освіти;
- затверджувати нетипові освітні програми дошкільної та загальної середньої освіти;
- проводити моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти.

Інституційний аудит має проводитися раз на десять років працівниками територіальних органів Служби. Його мета — оцінити якість освітньої діяльності закладу освіти, виробити рекомендації щодо її підвищення та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти, а також привести освітній та управлінський процеси у відповідність до вимог законодавства та ліцензійних умов.

Основним завданням інституційного аудиту є допомога закладу, керівництву, вчителям у підвищенні якості їх діяльності та якості результатів навчання учнів. Крім того, Служба отримає повноваження звертатися до судів з позовами про зобов'язання органів місцевого самоврядування, місцевих органів управління освітою усунути порушення та виконати вимоги законодавства в сфері освіти.

Наказ МОН про порядок проведення інституційного аудиту шкіл з'явився у квітні 2019 року

3. Національне агентство з якості вищої освіти

Забезпечення якості вищої освіти є вимогою сучасності, ключовим принципом Болонської декларації та незаперечним пріоритетом для академічної спільноти і державної освітньої політики країн Європи та інших розвинених країн світу. На жаль, Україна не є лідером у сфері забезпечення якості вищої освіти, у країні спостерігаються процеси деградації окремих закладів вищої освіти, прояви академічної недобросовісності, надання неякісних освітніх послуг, відсутність взаємодії та довіри між стейкхолдерами.

Рушійною силою забезпечення якості вищої освіти має стати Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, яке є незалежним постійно діючим колегіальним органом і створення якого передбачено Законом України “Про вищу освіту” 2014 року.

Перший склад Національного агентства було обрано у 2015 році, проте через цілу низку причин він так і не почав свою роботу. У 2018 році відбулося “перезавантаження” Національного агентства – Законом України “Про освіту” 2017 року були змінені принципи обрання членів Агентства, новий склад був обраний міжнародною конкурсною комісією та затверджений Кабінетом Міністрів України у грудні 2018 року, у січні-лютому 2019 року був обраний і затверджений Кабінетом Міністрів України керівний склад Агентства. Наприкінці лютого 2019 року Національне агентство офіційно розпочало свою діяльність, обрало Голову Секретаріату і приступило до відбору та призначення його працівників.

Сьогодні Національне агентство набуває спроможності реалізовувати державну політику в сфері вищої освіти, протистояти сучасним викликам та стати каталізатором змін у вищій освіті України з метою формування культури її якості. Наша Стратегія є дороговказом вищезгаданих змін, визначає місію та цінності Агентства, декларує стратегічні цілі та напрями їх реалізації.

Місія

Місія Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти – стати каталізатором позитивних змін у вищій освіті та формування культури її якості.

Стратегічні цілі та загальні напрями їх реалізації

Стратегічні цілі Національного агентства реалізуються за трьома головними напрямками:

Якість освітніх послуг

- гарантування якості освітніх програм через впровадження ефективної процедури їх акредитації та вимогливого ставлення до процедур Агентства та діяльності закладів вищої освіти;

- сприяння функціонуванню внутрішніх систем забезпечення якості освіти у закладах вищої освіти шляхом реалізації консультативно-інформаційної діяльності та бенчмаркінгу локальних систем якості;
- погодження стандартів та розробка критеріїв забезпечення якості вищої освіти на основі передових світових і національних практик.

Визнання якості наукових результатів

- формування політики доброчесності наукових досліджень через впровадження прозорих і ефективних процедур, нетерпимість до проявів псевдонауки;
- запровадження процедур атестації наукових кадрів, які відповідають кращим європейським стандартам;
- акредитація спеціалізованих вчених рад на підставі розробленого положення та моніторинг їх діяльності.

Забезпечення системного впливу діяльності Національного агентства

- моніторинг та аналіз результатів діяльності закладів вищої освіти щодо забезпечення якості освіти через проведення акредитаційних процедур і атестації наукових кадрів;
- сприяння інтеграції системи вищої освіти України в світовий освітній та науковий простір шляхом встановлення партнерських стосунків з іноземними агентствами забезпечення якості, заохочення закладів вищої освіти до міжнародної співпраці та визнання освітніх і наукових ступенів здобутих в іноземних ЗВО;
- забезпечення ефективної взаємодії у сфері забезпечення якості вищої освіти між усіма стейкхолдерами через взаємоповагу у відносинах, відновлення довіри, забезпечення відкритості у спілкуванні;
- стимулювання участі українських закладів вищої освіти в міжнародних освітньо-наукових рейтингах на основі запровадження нових якісних критеріїв;
- використання кращих світових практик при повазі до національної освітньої традиції;
- формування власної позитивної репутації через довіру учасників освітнього процесу та стейкхолдерів до Агентства.

Досягнення зазначених цілей відбувається через впровадження визначених Агентством цінностей та принципів внутрішньої культури організації.

Цінності

- Партнерство – здатність співпрацювати на засадах рівності, сприйняття всіх думок і поваги до існуючих і потенційних партнерів.

- Інноваційність – здатність продукувати та впроваджувати нові, відсутні у вітчизняній практиці ідеї, технології, методики, пов’язані із забезпеченням якості вищої освіти.

- Відповідальність – здатність і готовність до адекватного реагування на наслідки вчинених дій і прийнятих рішень.

- Добросесність – відданість моральним принципам і стандартам, які відповідають засадам професійної етики та особистої чесності.

- Відкритість – готовність Агентства до співпраці з усіма сторонами, зацікавленими в підвищенні якості вищої освіти в Україні.

- Прозорість – готовність надати суспільству повну та об’єктивну інформацію про систему та результати діяльності Агентства.

- Незалежність – здатність Агентства повноцінно та якісно виконувати свої функції без зовнішнього впливу.

- Достовірність – здійснення діяльності Агентства на основі врахування всієї сукупності встановлених фактів.

- Професіоналізм – наявність глибокої компетентності як основи для ухвалення обґрунтованих рішень.

- Вимогливість – справедливе прагнення професійності, об’єктивності та правди.

- Довіра – упевненість у порядності та доброзичливості усіх учасників освітнього процесу.

Принципи внутрішньої культури організації

- повага до думки кожного, колегіальність, прагнення консенсусу;

- прагнення до самовдосконалення, саморозвитку на основі критичної самооцінки;

- культивування духу взаємної підтримки, щирості та ініціативи;

- формування та підтримка інституційної та персональної репутації.

Порядок затвердження, оприлюднення та оновлення стратегії

Стратегія затверджується рішенням Національного агентства під час його чергового засідання.

Публічна презентація стратегії (додаток А) оприлюднюється шляхом розміщення на офіційній веб-сторінці Національного агентства.

Стратегія оновлюється на щорічній стратегічній сесії, у рамках якої проводиться оцінка завдань, що вже виконані, та аналізуються цілі, які були досягнені. Стратегія оновлюється з урахуванням змін внутрішнього та зовнішнього середовища.

Плани реалізації стратегії та їх контроль

План реалізації стратегії розробляється та затверджується щорічно. Щорічні плани реалізації стратегії формуються Головою та заступниками Голови Національного агентства, Комітетами Національного агентства, Головою Секретаріату національного агентства, його департаментами і

допоміжними підрозділами відповідно до їх функціональних обов'язків. Плани реалізації стратегії спираються на затверджену рішенням Національного агентства Стратегію до 2022 року від 16 квітня 2019 року.

Члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти відповідають за здійснення контролю за реалізацією стратегії за підтримки Секретаріату, його департаментів і інших підрозділів. Контроль включає моніторинг, щорічний самоаналіз і зовнішню оцінку реалізації стратегії.

4. Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»

Головною метою діяльності інституту є розробка та впровадження в Україні системи освітньої аналітики

Головна мета діяльності Інституту реалізується через наукову, науково-організаційну, науково-технічну та аналітичну складові за напрямками:

- аналіз якісних і кількісних галузевих показників;
- нормативно-правове, організаційне, науково-методичне, інформаційне забезпечення навчального процесу;
- інноваційна діяльність;
- збір статистичних даних про стан системи освіти;
- створення баз даних та інформаційно-аналітичних довідників у галузі освіти;
- прикладні наукові дослідження та експериментальні розробки у сфері суспільних та гуманітарних наук;
- моніторинг якісних і кількісних показників рівня і стану освітніх процесів.

Предметом діяльності Інституту є:

- здійснення фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі освіти;
- моніторинг якісних і кількісних показників у галузі освіти та впровадження результатів в освітній процес;
- розроблення і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій для збору, передачі, обробки, зберігання та розповсюдження інформації на базі єдиної методології;
- вивчення досвіду діяльності світових освітянських систем, аналіз та порівняння державної освітньої політики провідних країн світу;
- здійснення аналізу інформаційних даних.

3. Український центр оцінювання якості освіти

Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО) — це державна установа, яка здійснює зовнішнє незалежне оцінювання результатів

навчання, здобутих на певному освітньому рівні, та проводить моніторингові дослідження якості освіти.

УЦОЯО засновано 2005 року на виконання [Указу](#) Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні».

До сфери діяльності Українського центру оцінювання якості освіти належать підготовка та проведення:

- зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), результати якого випускники системи повної загальної середньої освіти подають під час вступу до закладів вищої освіти на навчання за освітнім ступенем «бакалавр» (з 2006 року);

- державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ДПА у формі ЗНО) — результати з навчальних предметів ЗНО зараховують як оцінку за ДПА випускникам закладів повної загальної середньої освіти (з 2015 року). З 2018 року ДПА у формі ЗНО з української мови і літератури (частина з української мови) проходять учні професійно-технічних закладів, які здобувають повну загальну середню освіту поточного року, а також слухачі і студенти закладів вищої освіти. Передбачено, що до 2020 року усі випускники системи загальної середньої та професійної освіти проходять ДПА у формі ЗНО;

- вступних випробувань до магістратури із застосуванням технологій ЗНО: єдине фахове вступне випробування з права та загальних навчальних правничих компетентностей (ЄФВВ «Право») і єдиний вступний іспит з іноземної мови (ЄВІ «Іноземна») на спеціальності «Право» (з 2016 року) та «Міжнародне право» (з 2018 року). Із 2018 року єдиний вступний іспит з іноземної мови (ЄВІ «Іноземна») також складають вступники на спеціальності галузей знань «Гуманітарні науки» (крім спеціальності «Філологія»), «Соціальні та поведінкові науки», «Журналістика» і «Сфера обслуговування»;

- міжнародного дослідження якості освіти [PISA-2018 в Україні](#). PISA (Programme for International Student Assessment) — Програма міжнародного оцінювання учнів. Створена за ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) і її партнерів. Програма спрямована на оцінювання освітніх систем різних країн світу на підставі тестування 15-річних учнів/студентів. Україна офіційно приєдналася до Програми 2016 року;

- моніторингового дослідження якості початкової освіти (з 2016 року). Мета моніторингового дослідження — оцінити стан сформованості читацької та математичної компетентностей і зафіксувати результати навчальних досягнень випускників початкової школи напередодні впровадження нового стандарту початкової освіти, а також системно

відслідковувати протягом наступних циклів зміни, що відбуватимуться після запровадження нових підходів до навчання, аби оцінити перебіг освітньої реформи і за потреби скоригувати її.

У підпорядкуванні УЦОЯО перебувають дев'ять регіональних центрів оцінювання якості освіти. Водночас кожен з них є самостійною юридичною інституцією, що відповідає за підготовку і проведення зовнішнього незалежного оцінювання, вступних випробувань до магістратури у визначених регіонах, проводить моніторингові дослідження якості освіти й апробує нові технології у галузі освітніх вимірювань.

Питання для рефлексії:

1. Назвіть повноваження Міністерства освіти і науки України в контексті моніторингу якості освіти.
2. Яка роль та повноваження Національного агентства з якості вищої освіти?
3. Яка роль та повноваження Державної служби якості освіти України?
4. Які функції виконує Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»?
5. Які функції виконує Український центр оцінювання якості освіти?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: Кол. монографія / Г.В. Сльникова, Т.А. Борова, О.М. Касьянова, Г.А. Полякова та ін. / За загальною редакцією Г.В. Сльникової. — Чернівці : Технодрук, 2009. — 572 с.*
2. *Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. — Київ, Державна служба якості освіти, 2019 - 240 с.*
3. *Боровкова Т.И., Морев И.А. Мониторинг развития системы образования. Часть 1. Теоретические аспекты: Учебное пособие / Т.И. Боровкова, И.А. Морев. — Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2004. — 150 с.*
4. *Віткін Л., Хімичева Г. Методика оцінювання якості ключових процесів підготовки випускника ВНЗ / Л. Віткін, Г. Хімичева // Вісник Київського університету технологій та дизайну. — 2004. — № 1, — С. 123–128*
5. *Ганеева Ж.Г. Определение понятия «мониторинг» в различных сферах его применения / Ж.Г. Ганеева — Режим доступа : http://www.lib.csu.ru/vch/8/2005_01/006.pdf*
6. *Громовий В. В. Самооцінювання якості роботи закладу загальної середньої освіти / В. В. Громовий// – Київ, 2019. – 86 с.*
7. *Гунта Г.В. Педагогічна кваліметрія: Навч. - метод. Матеріали зі спецкурсу/ Ужгород.: Ужгородський національний університет, 2002. – 32 с.*
8. *Дахин А.Н. Педагогический мониторинг: концепция и применение. [Online]. Доступ НТТР: <http://www.iuro.websib.ru/dak.htm>*
9. *Демченко О.М. Концептуальні та процесуальні основи експериментальної технології діагностування творчих самостійних робіт студентів / О.М. Демченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наукових праць. — Вип. 3 (13) — К.: НПУ, 2005. — 290 с.*
10. *Державна наукова установа: [Електронний ресурс] // «Інститут освітньої аналітики» <https://iea.gov.ua>*
11. *Державна служба якості освіти України: [Електронний ресурс] // <http://www.sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/>*
12. *Дмитренко Г.А., Олійник В.В., Ануфрієва О.Л. Цільове управління: вимірювання результативності діяльності учнів і педагогів: Навч.-метод. посіб. — К., 1996. — 84 с.*
13. *ДСТУ ISO 9001:2015. (ISO 9001:2015, IDT). Системи управління якістю. Вимоги. — Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. — 22 с.*
14. *Закон України "Про освіту"(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017 // Електронний ресурс: <https://законодавство.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-osvituvidomosti-verhovnoji-2017-51849.html>*
15. *Звонников В.И. Современные средства оценивания результатов обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.И. Звонников, М.Б. Мельникова. — М. : Издательский центр «Академия», 2007. — 224 с.*
16. *Иванов С.А., Писарева С.А., Пискунова Е.В., Крутова О.Э. Мониторинг и статистика в образовании: Учебно-методический комплект материалов для подготовки тьюторов / С.А. Иванов, С.А. Писарева, Е.В. Пискунова, О.Э. Крутова. — М. : АПК и ППРО, 2007. — 128 с.*
17. *Карпенко Д.С., Карпенко О.М., Шлихунова Е.И. Автоматизированная система мониторинга — эффективное усвоение знаний и качества тестовых заданий / Д.С. Карпенко, О.М. Карпенко, Е.И. Шлихунова // Информатизация образования. — 2001. — № 2. — С. 69–85*

18. Концепція якості освіти // Електронний ресурс:
<https://osvita.ua/school/method/1342/>
19. Краснова Т.Д. Види моніторингу освіти / Т.Д. Краснова. — Режим доступу :
http://www.rusnauka.com/5_NTSB_2007/Pedagogica/20362.doc.htm
20. Кузьмінський А.І., Єфименко В.І. Тест навчальних досягнень особистості як засіб педагогічного вимірювання: Навчальний посібник для викладачів ВНЗ, вчителів ЗОШ / А.І. Кузьмінський, В.І. Єфименко. — Черкаси : Видавничий відділ Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2002. — 64 с.
21. Майоров А.Н. Мониторинг и проблемы информационного обеспечения управления образованием. // Школьные технологии. — 1999. — №1-2. — С.58-60
22. Методика і технології оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу: посібник / О. І. Ляшенко, Т. О. Лукіна, І. Є.Булах, М. Р. Мруга // — Київ: Педагогічна думка, 2012. — 160 с.
23. Міністерство освіти і науки України: [Електронний ресурс] // <https://mon.gov.ua/ua/>
24. Національне агентство з якості вищої освіти: [Електронний ресурс] // <https://naqa.gov.ua>
25. Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти. Наказ МОН № 54 від 16.01.2020 року. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-poryadku-provedennya-monitoringu-yakosti-osviti-zareyestrovaniy-u-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-vid-10-lyutogo-2020-roku-15434437>
26. Програма загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти "Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої (Наказ Міністерства освіти і науки України 29 грудня 2016 року N 1693): [Електронний ресурс] // освіти" https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS29671?an=18&ed=2018_03_20
27. Самооцінювання роботи школи: poradnik, вид. 2-е, перероб. і доп. — Львів: ЛМГО «Інститут політичних технологій», 2004. — 106 с.
28. Стандарт ДСТУ ISO 9004–2001 Системи менеджменту якості — Наставни щодо поліпшення показників.
29. Український центр оцінювання якості освіти: [Електронний ресурс] // <https://testportal.gov.ua>
30. Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. — М.: Пед.общество России, 1999. — 320 с.
31. Шкарин В., Буланов Г. Внутривузовское управление качеством обучения / В. Шкарин, Г. Буланов // Высшее образование в России. — 2002. — № 5. — С. 29–33

Навчально-методичне видання

**Моніторинг якості освіти:
конспекти лекцій**

Укладач *М.В.Швардак*

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>